

Міністерство освіти і науки України
Інститут освітньої аналітики
Український центр оцінювання якості освіти
Аналітичний центр CEDOS

ЗВІТ

**«Вплив соціально-економічного середовища на результати
навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних
закладів»
(II етап дослідження)**

Зміст

ВСТУП	2
1. Методологія опитування.....	2
2. Загальна характеристика учасників опитування	3
3. Результати навчання і способи підготовки до ЗНО	15
4. Результати й умови навчання.....	18
5. Результати навчання і умови соціалізації випускника	29
5.1. Родинні зв'язки та психологічні умови в родині.....	29
5.2. Матеріальне становище родини	42
5.3. Культурний капітал родини	48
5.4. Вступ до школи/класу	57
Висновки.....	59
Рекомендації.....	63

ВСТУП

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України № 865 від 16 червня 2017 року «Про проведення опитування випускників загальноосвітніх навчальних закладів 2017 року щодо впливу соціально-економічного середовища на результати навчання» в Україні протягом червня проводилося опитування випускників загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) 2016/2017 навчального року.

Мета опитування – вивчення впливу соціально-економічних чинників на якість освіти випускника загальноосвітнього навчального закладу.

1. Методологія опитування

Анкету, розроблену членами робочої групи, було розміщено на сайті Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО) на персональних сторінках учасників зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО-2017) – випускників загальноосвітніх навчальних закладів 2017 року. Кожному з випускників ЗНЗ після тестування з української мови та літератури на персональній сторінці було запропоновано відповісти на запитання анкети.

Анкета містила п'ять блоків запитань, пов'язаних між собою логічними зв'язками і переходами і була аналогічною до анкети, відповіді на яку надавали випускники ЗНЗ у 2016 році (таблиця 1). Це дозволило порівнювати результати анкетування за два роки.

Таблиця 1

Змістове наповнення анкети випускника ЗНЗ 2017 р.

Блоки	Зміст блоків	Кількість запитань
А	Наповнюваність класу. Способи підготовки до ЗНО	5

В	Місце проживання і місце навчання випускника. Яким чином, та за який час він/вона дістається до місця навчання	3
С	Родинні зв'язки, освіта батьків (осіб, які виховують випускника)	5
Д	Матеріальне становище та стосунки в родині	3
Е	Загальна інформація про випускника	3

Статистичні дані, зібрані УЦОЯО, після завершення опитування у вигляді знеособлених даних були передані Інституту освітньої аналітики для подальшого аналізу.

При обробці даних застосовувався логічний контроль узгодженості відповідей на питання анкети та технологія відновлення пропущених відповідей. Крім того, з метою дотримання структури генеральної сукупності, серед випускників, що взяли участь в опитуванні, було застосовано систему вагових коефіцієнтів, розрахованих за такими групами: регіон, стать, тип місцевості, тип навчального закладу.

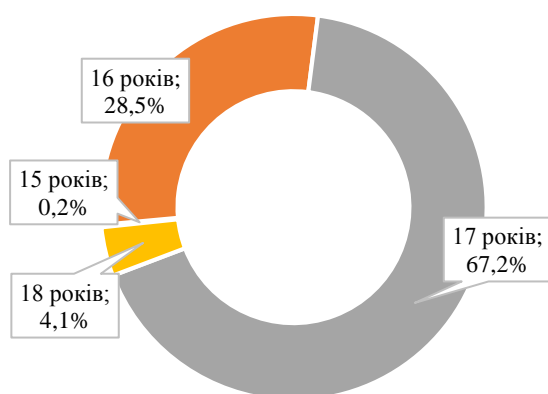
Середній бал розраховувався як відношення суми набраних балів за підсумком усіх складених тестів (без урахування нескладених) до загальної кількості складених тестів. Отримані за 200-бальною шкалою показники поділили на умовні п'ять груп з кроком у 20 балів: 100-119, 120-139, 140-159, 160-179, 180-200.

2. Загальна характеристика учасників опитування

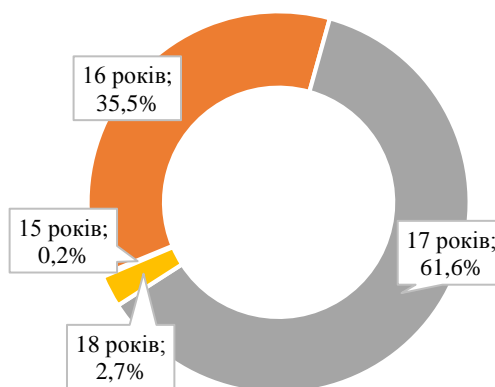
В анкетуванні взяли участь 38 575 випускників 2017 року загальноосвітніх навчальних закладів (середніх загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів, спеціалізованих шкіл та навчально-виховних комплексів), що становить 20 % від кількості цього річних випускників, які зареєструвалися для проходження зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Незначний відсоток

учасників анкетування можна пояснити тим, що опитування не було обов'язковим, а саме: всім випускникам під час ознайомлення з результатами ЗНО пропонувалося заповнити анкету, у разі відмови, відкривався вільний доступ до їхніх результатів.

Більшість випускників, які взяли участь в опитуванні, на момент складання ЗНО, як у 2016, так і в 2017 році досягли 17-річного віку (діаграми 1, 2).

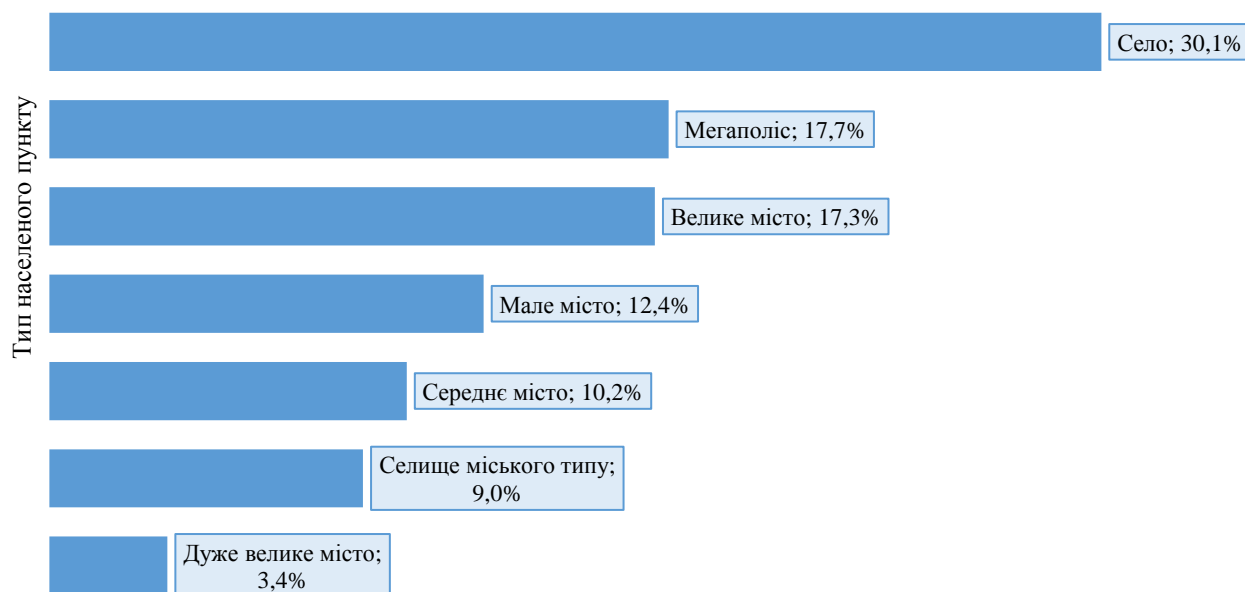

Діаграма 1. Віковий склад випускників ЗНЗ-2016 – учасників анкетування

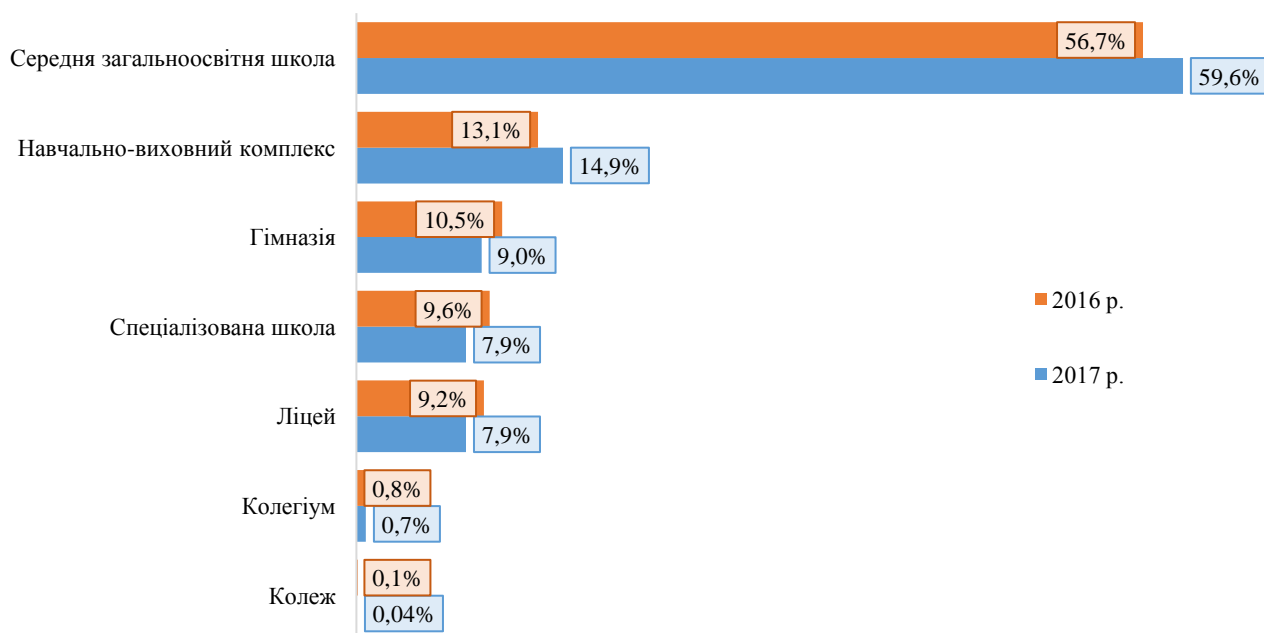
Діаграма 2. Віковий склад випускників ЗНЗ-2017 – учасників анкетування

Серед опитаних, 47,5 % – хлопці, 52,5 % – дівчата. 69,9 % випускників, які взяли участь в опитуванні, проживає у містах, 30,1 % – у сільській місцевості (діаграма 3).

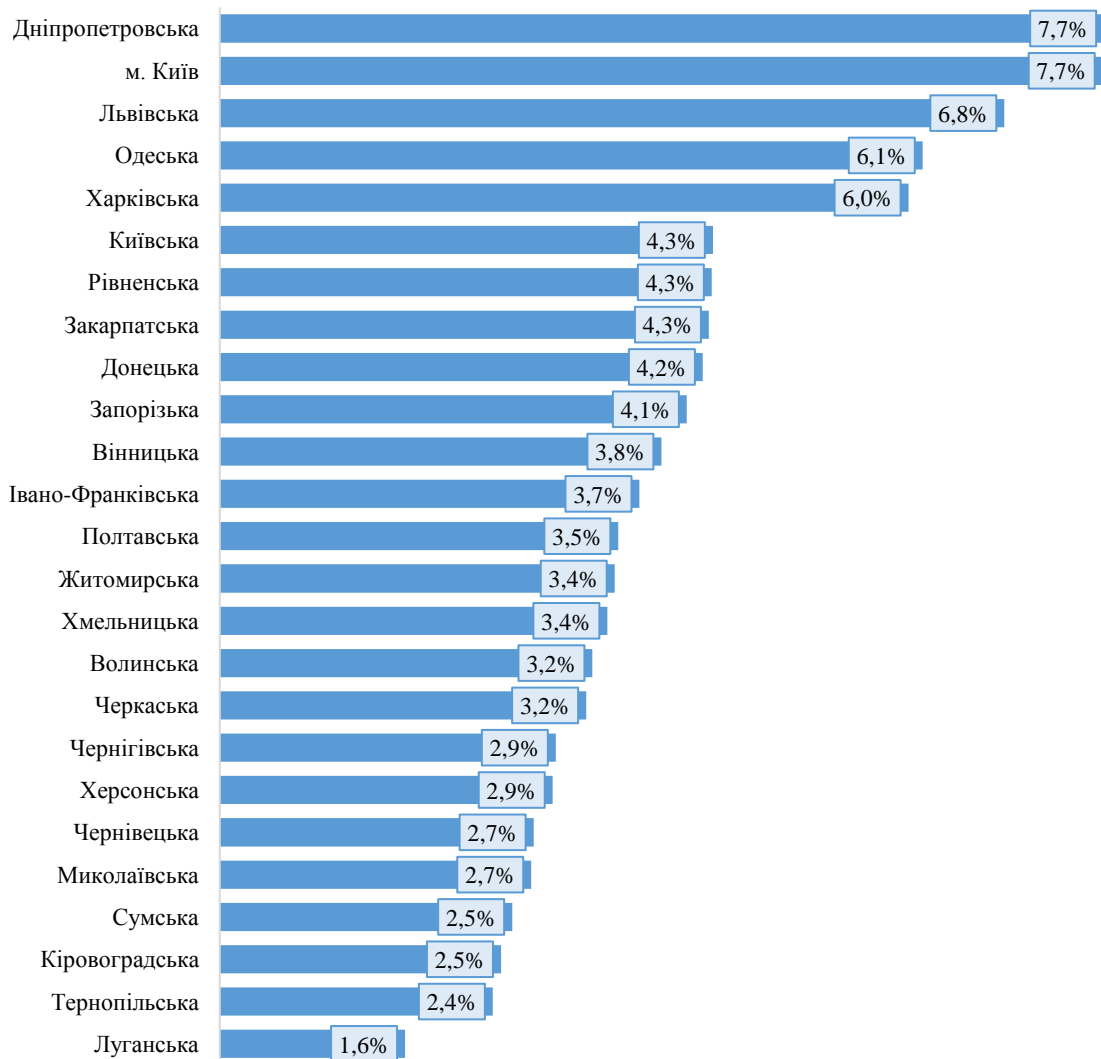
Діаграма 3. Розподіл випускників ЗНЗ-2017 – учасників анкетування за типом місцевості

Більше половини респондентів в 2016 і 2017 роках навчалися в середніх загальноосвітніх школах, найменше – в колежах (діаграма 4).

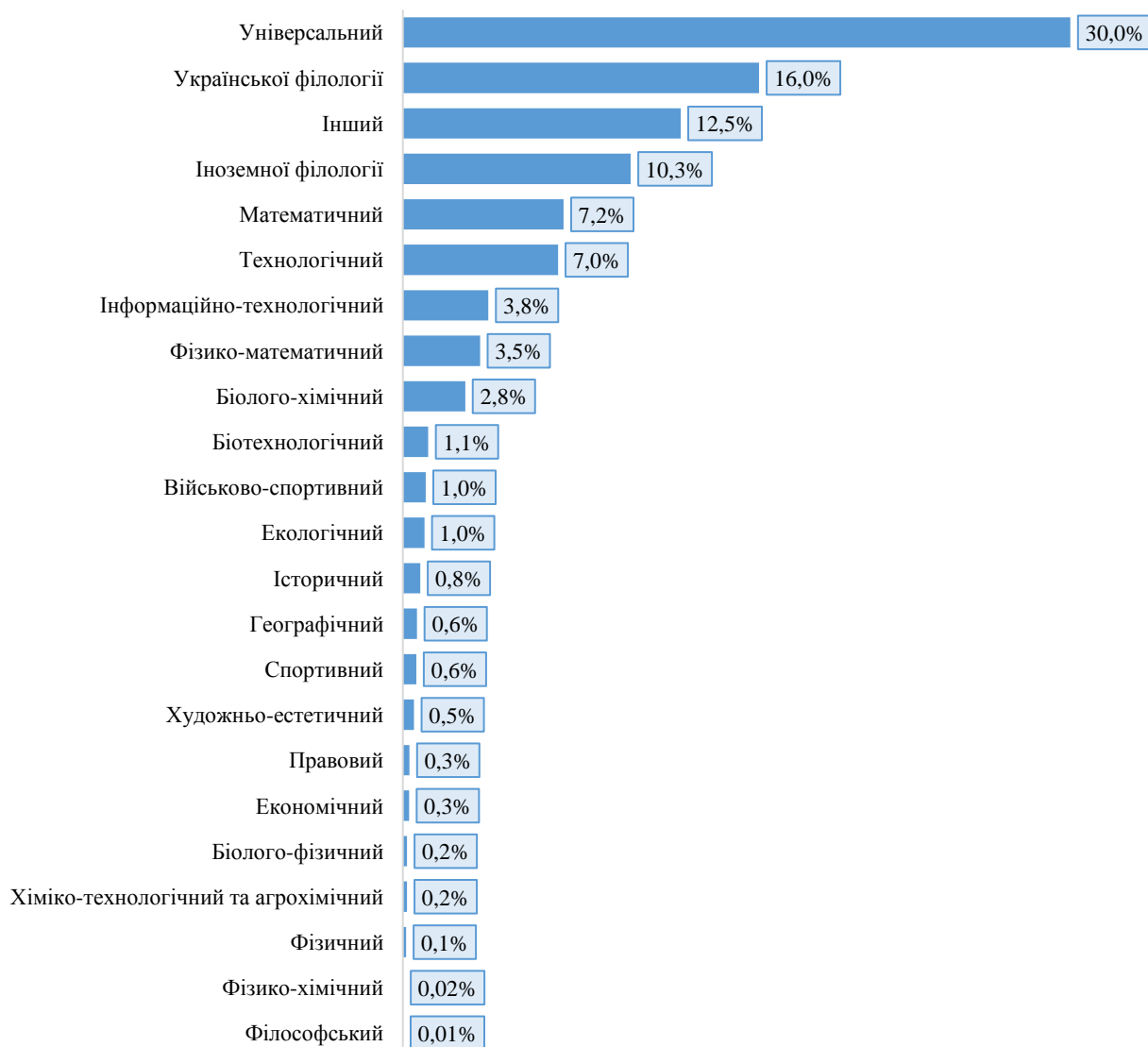
Діаграма 4. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасників анкетування за типами навчальних закладів

Найактивнішу участь у опитуванні в 2017 році взяли випускники з Дніпропетровської і Львівської областей та міста Києва (діаграма 5). У 2016 році серед респондентів найбільше було випускників ЗНЗ з м. Києва і Дніпропетровської області.

Діаграма 5. Частка випускників – учасників анкетування від загальної кількості випускників ЗНЗ-2017, які взяли участь у ЗНО, за регіонами

Майже третина респондентів (30,0 %) у школі навчалися за універсальним профілем, що становить найбільший відсоток опитуваних (діаграма 6).

Діаграма 6. Частка випускників – учасників анкетування від загальної кількості випускників ЗНЗ-2017, які взяли участь у ЗНО, за профілями навчання у старшій школі

Відповідно до профілю навчання у старшій школі ми виділили профільний (-і) предмет (-и), який (-і) здавали на ЗНО випускники і обчислили середній бал ЗНО з цього /цих предмету (-ів) (таблиця 2).

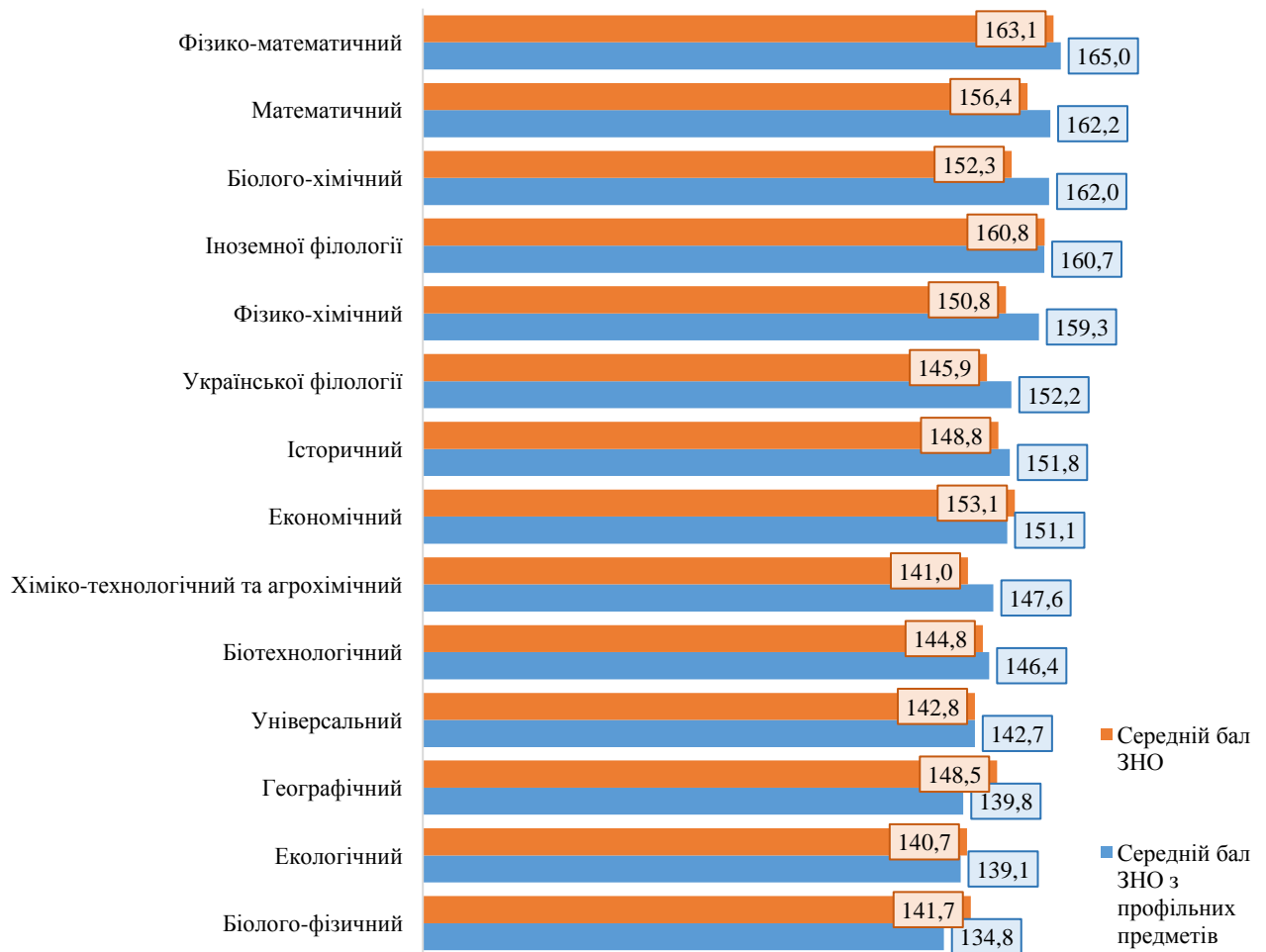
Таблиця 2

Перелік профілів навчання і профільних предметів до них, використаних для обчислення середнього балу ЗНО

Профіль навчання	Профільний (-і) навчальний (-і) предмет (-и)
Біолого-фізичний	Біологія, фізика
Екологічний	Біологія
Географічний	Географія

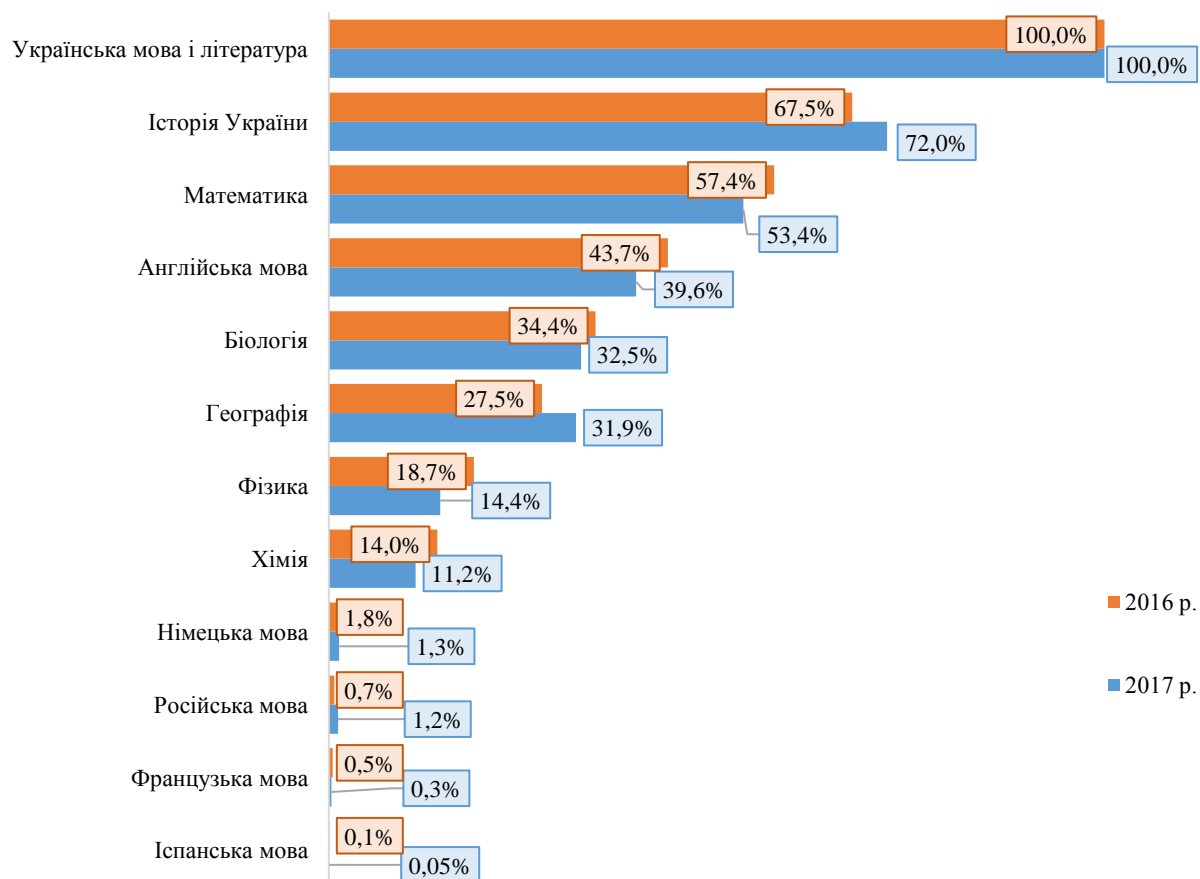
Універсальний	Усі предмети
Біотехнологічний	Біологія
Хіміко-технологічний та агрохімічний	Хімія
Економічний	Географія
Історичний	Історія
Української філології	Українська мова, література
Фізико-хімічний	Фізика, хімія
Іноземної філології	Іноземні мови
Біолого-хімічний	Біологія, хімія
Математичний	Математика
Фізико-математичний	Фізика, математика

Випускники 2017 року – респонденти дослідження – найкраще були підготовлені з фізики і математики, навчаючись за фізико-математичним профілем. Ці випускники набрали з двох профільних предметів під час ЗНО-2017 165 балів (середнє значення) (діаграма 7). Ці ж випускники показали і найвищі результати в середньому з усіх навчальних предметів, які здавали на ЗНО-2017.

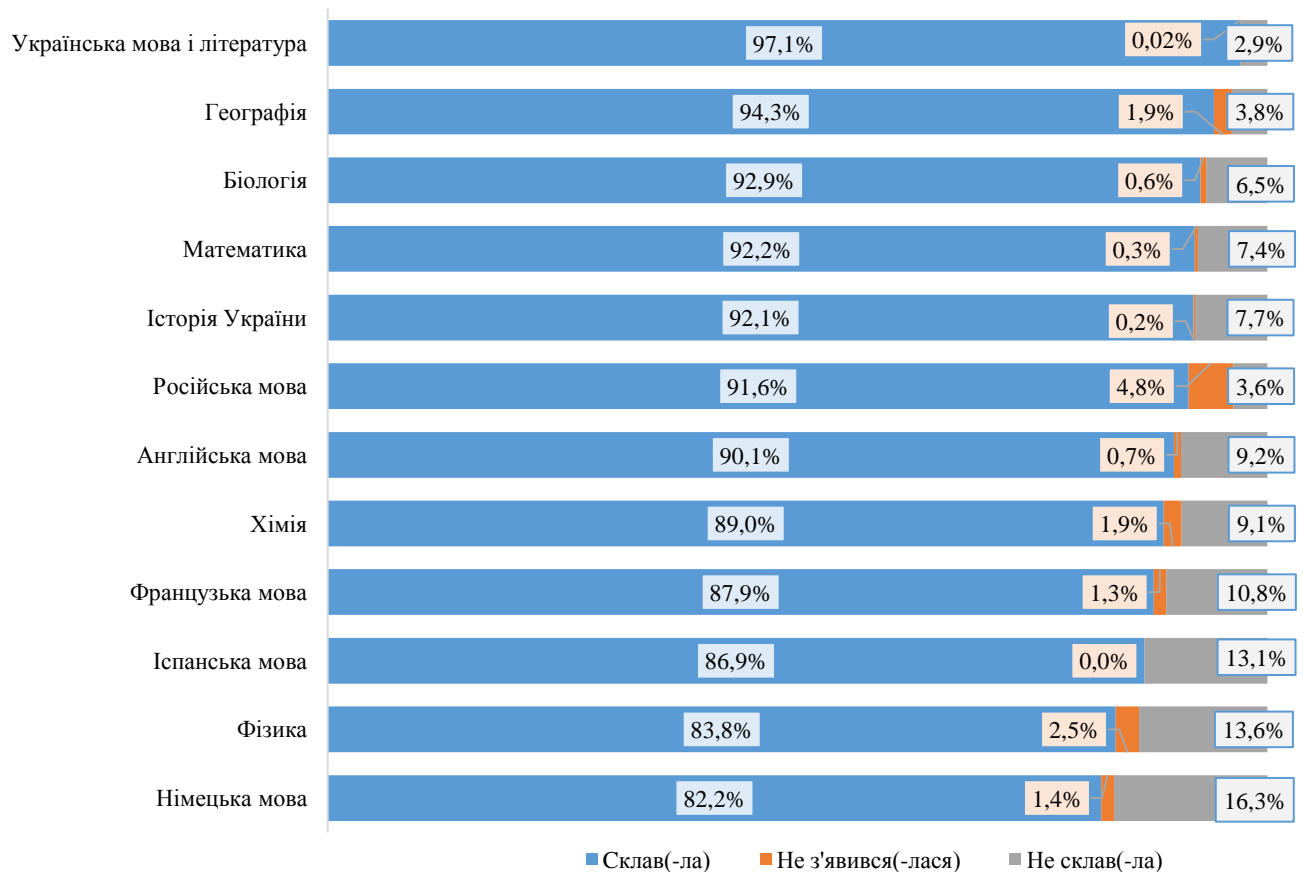
Діаграма 7. Частка випускників – учасників анкетування від загальної кількості випускників ЗНЗ-2017, які взяли участь у ЗНО, за середнім балом з профільного предмета(-ів) і профілями навчання у старшій школі

Усі випускники ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасники анкетування – складали ЗНО з української мови та літератури. Нинішнього року від загальної кількості опитаних збільшилася частка випускників, які здавали ЗНО з Історії України, з інших предметів кількість випускників зменшилася порівняно з минулим 2016 роком (діаграма 8).

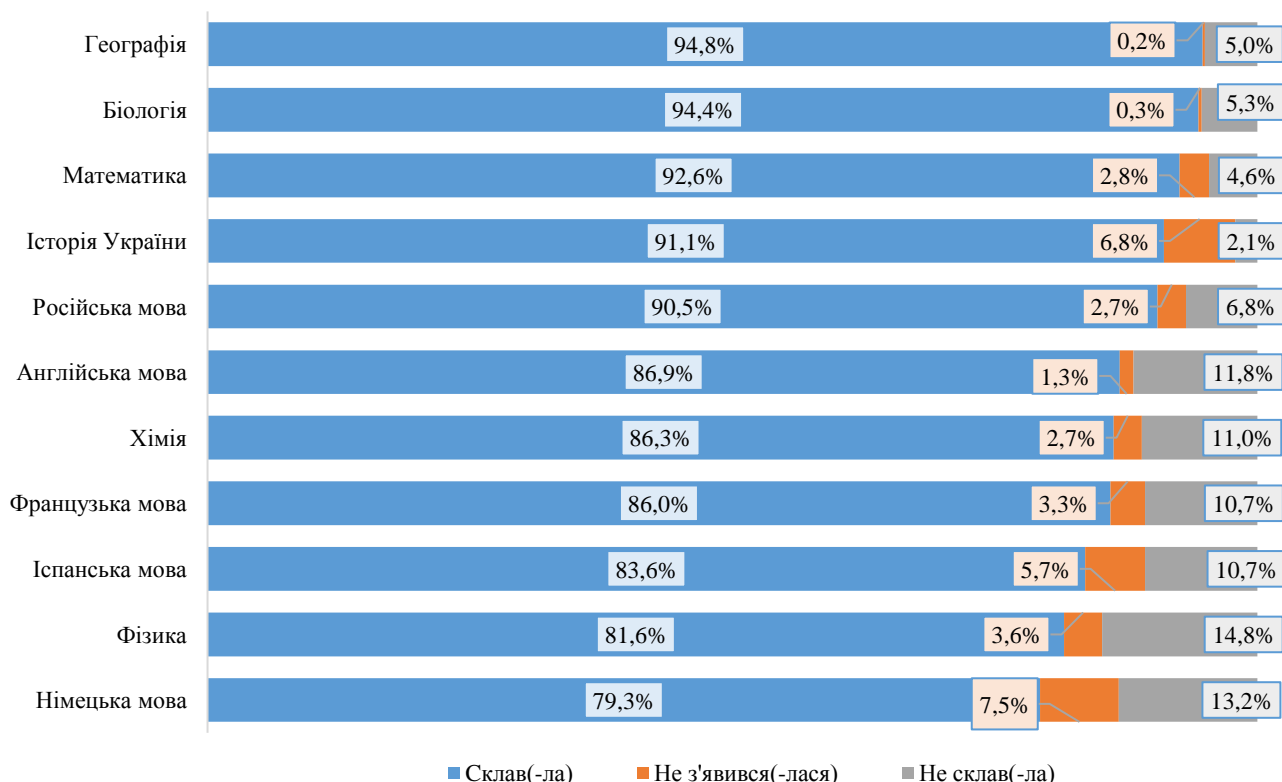
Діаграма 8. Частки випускників – учасників анкетування, які склали відповідний предмет ЗНО 2016 і 2017 рр.

Найбільше учнів – учасників анкетування успішно подолали поріг «склав/не склав» з української мови і літератури та географії (97,1% і 94,3% відповідно). Серед учнів, які склали ЗНО з німецької мови, найбільша частка тих хто, не подолав поріг «склав/не склав» (16,3%) порівняно з іншими предметами (діаграма 9). Найбільше респондентів не з'явилося на ЗНО-2017 з російської мови (4,8 %).

Діаграма 9. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ-2017 р., які за результатами ЗНО подолали поріг «склав/не склав» з відповідних предметів

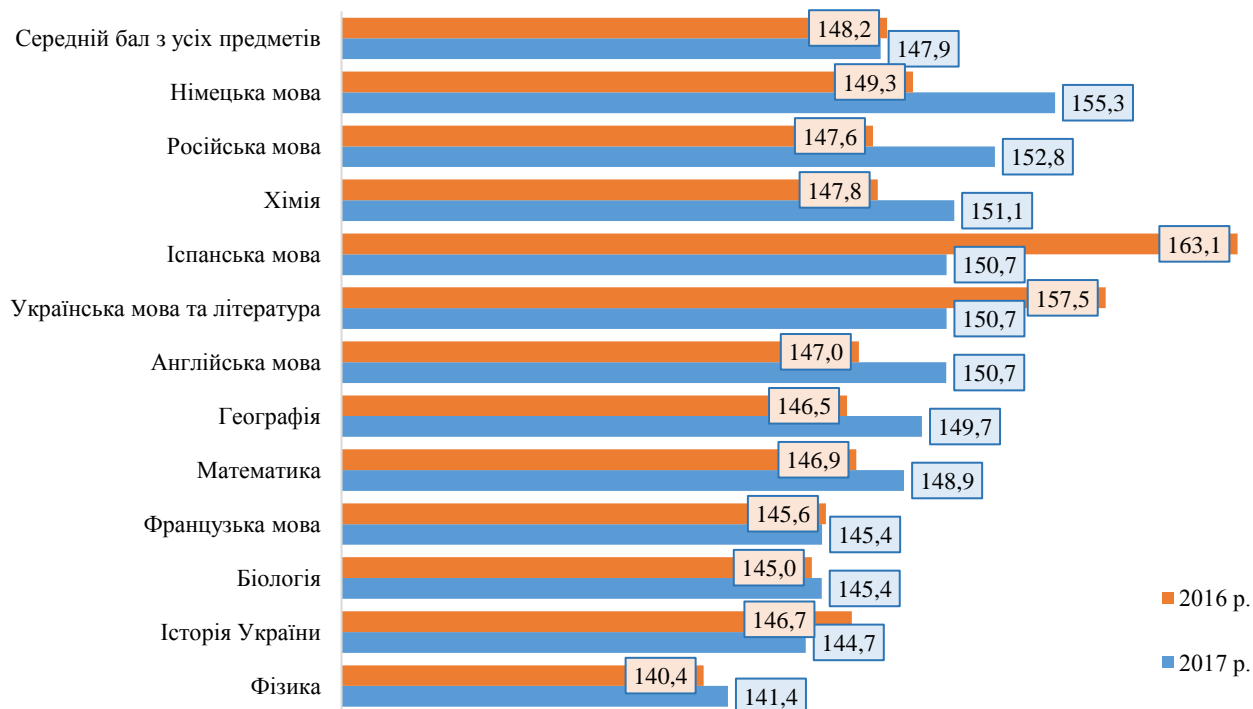
Черговість предметів ЗНО за кількістю випускників – учасників дослідження, які подолали поріг «склав/не склав» у 2017 році зберіглася такою ж, яка була і 2016 року. Проте у 2017 році спостерігається незначне зменшення кількості випускників, які подолали поріг «склав/не склав» з географії (на 0,5 %), біології (на 1,5 %), математики (на 0,4 %). З усіх інших предметів випускників, які подолали поріг «склав/не склав», стало більше (діаграми 9, 10).

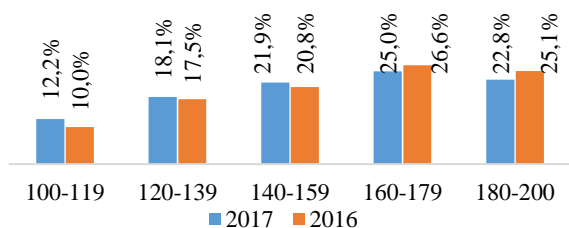
Діаграма 10. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ-2016, які за результатами ЗНО подолали поріг «склав/не склав» з відповідних предметів¹

Загалом серед учасників опитування середній бал з усіх предметів, з яких вони подолали поріг «склав/не склав», становить 147,9 балів, у 2016 році – 148,2 балів. З іспанської мови й української мови та літератури спостерігається зниження результатів ЗНО-2017 на 12,4 і 6,8 балів відповідно. Натомість, з німецької й російської мови результати ЗНО-2017 учасників анкетування зросли на 6 і 5,2 бали відповідно. За двома роками спостереження, результати ЗНО з фізики серед випускників – респондентів дослідження, залишаються найнижчими з незначним зростанням у 2017 році (діаграма 11 – 23).

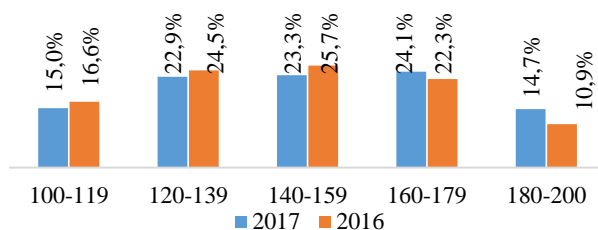
¹ На діаграмі відсутній навчальний предмет «українська мова та література», оскільки минулого року в анкетуванні брали участь лише випускники, які з української мови та літератури подолали поріг «склав/не склав»

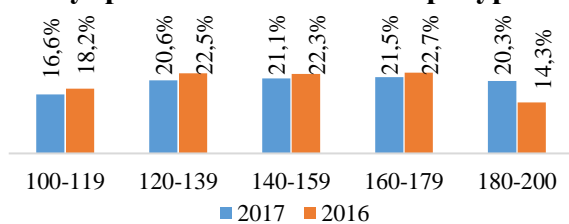
Діаграма 11. Середній баз ЗНО за відповідними предметами у 2016 і 2017 рр.

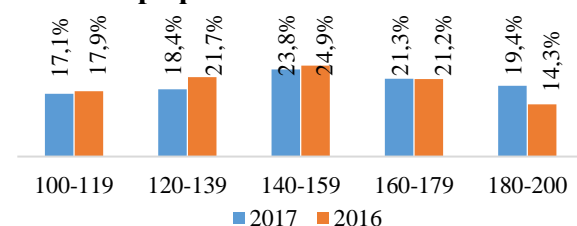
Діаграма 12. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з української мови та літератури

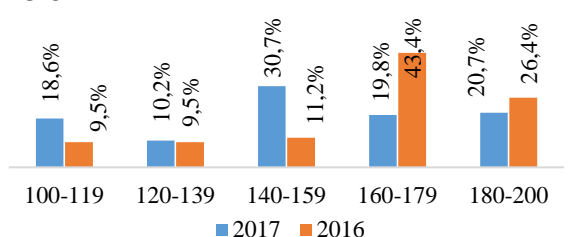
Діаграма 13. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з географії

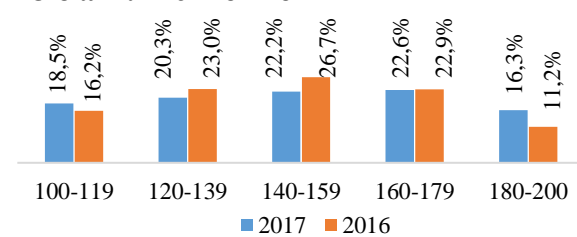
Діаграма 14. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з хімії

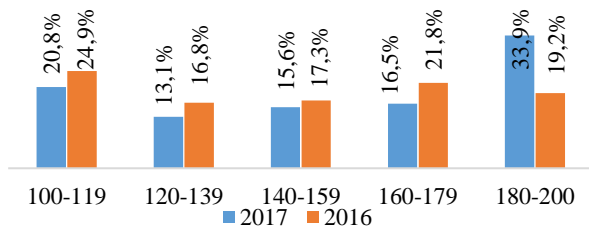
Діаграма 15. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з англійської мови

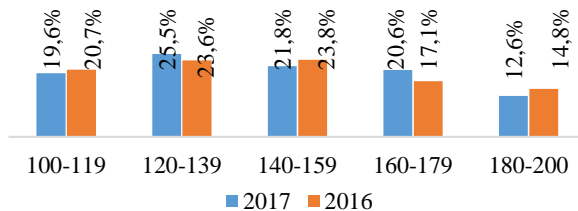
Діаграма 16. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з іспанської мови

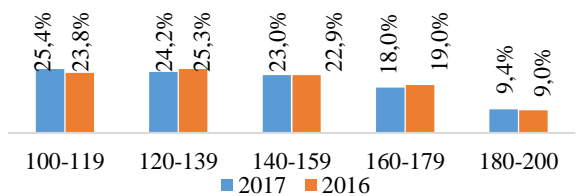
Діаграма 17. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з математики

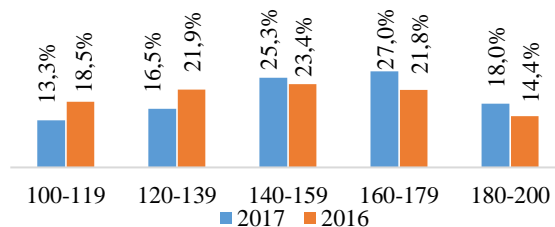
Діаграма 18. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з **німецької мови**

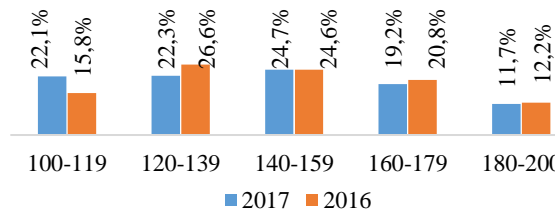
Діаграма 20. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з **біології**

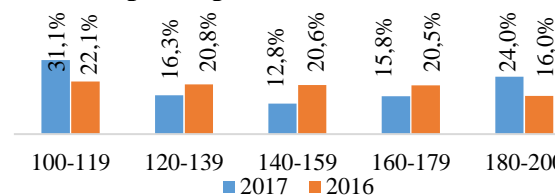
Діаграма 22. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з **фізики**

Діаграма 19. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом з ЗНО **російської мови**

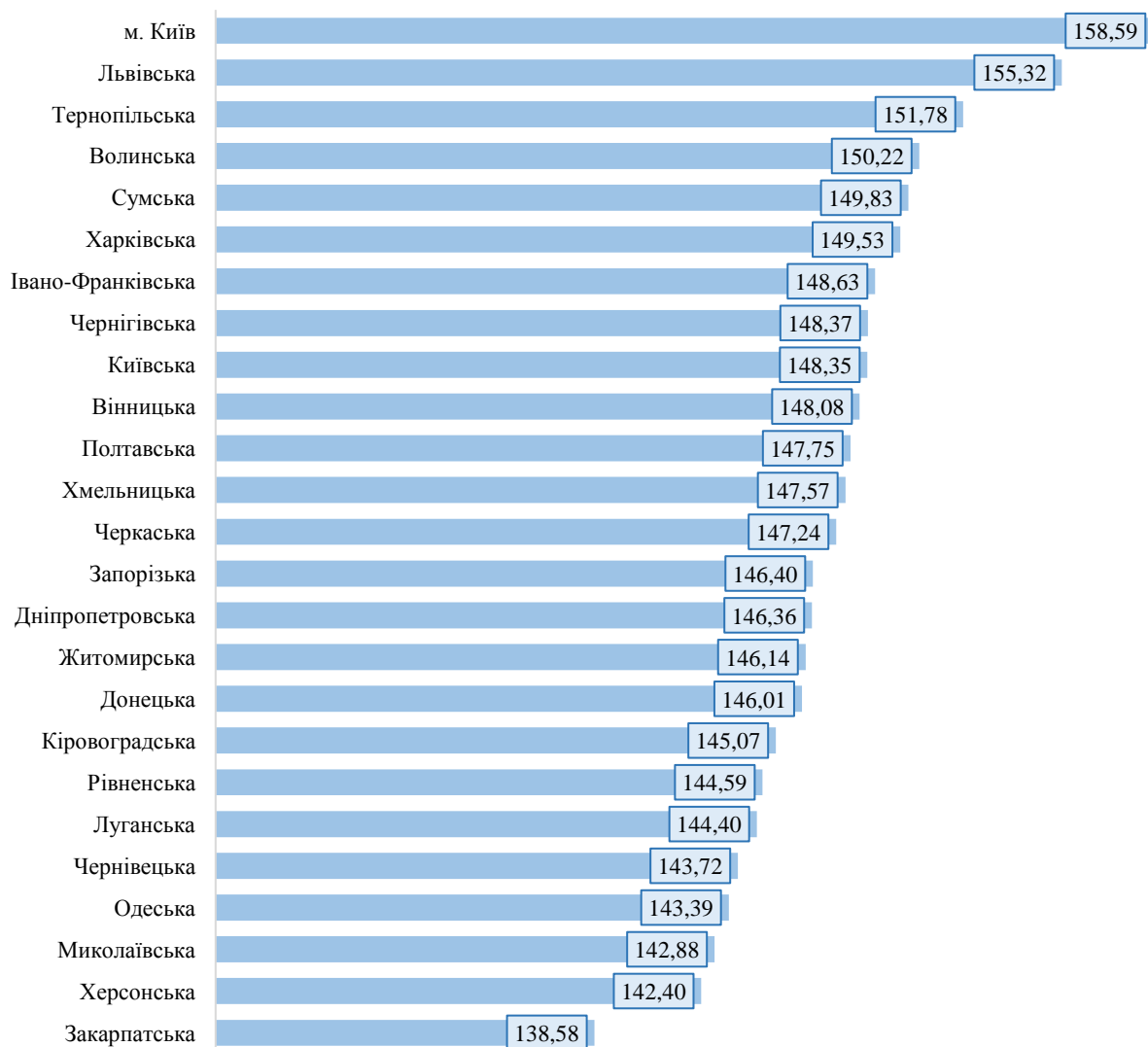

Діаграма 21. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з **історії України**

Діаграма 23. Розподіл випускників – учасників анкетування ЗНЗ за середнім балом ЗНО з **французької мови**

По областях середній бал ЗНО випускників – учасників анкетування – наведено на діаграмі 24. У м. Києві й у Львівській області респонденти отримали найвищі середні бали з усіх навчальних предметів, за якими вони здавали ЗНО (158,6 і 155,3 бали відповідно). Найнижчі результати ЗНО-2017 показали випускники Закарпатської області (138,6 балу). Тенденція 2017 року не змінилася з 2016 року, а саме: найвищі результати ЗНО отримали випускники м. Києва і Львівської області (159,1 і 156,1 бал), найнижчі – випускники шкіл Закарпатської області (143,1 бал). Проте абсолютного порівняння результатів ЗНО не може бути, оскільки, по-перше, кількість випускників ЗНЗ – учасників дослідження не пропорційна протягом двох порівнюваних років (у 2016 р. – 50 919, у 2017 р. – 38 575 учнів) і, по-друге, у 2016 році анкетованими були лише учні, які з української мови та літератури подолали поріг «склав/не склав», у 2017 році – такого обмеження не було.

Діаграма 24. Розподіл середнього балу ЗНО-2017 випускників – учасників анкетування

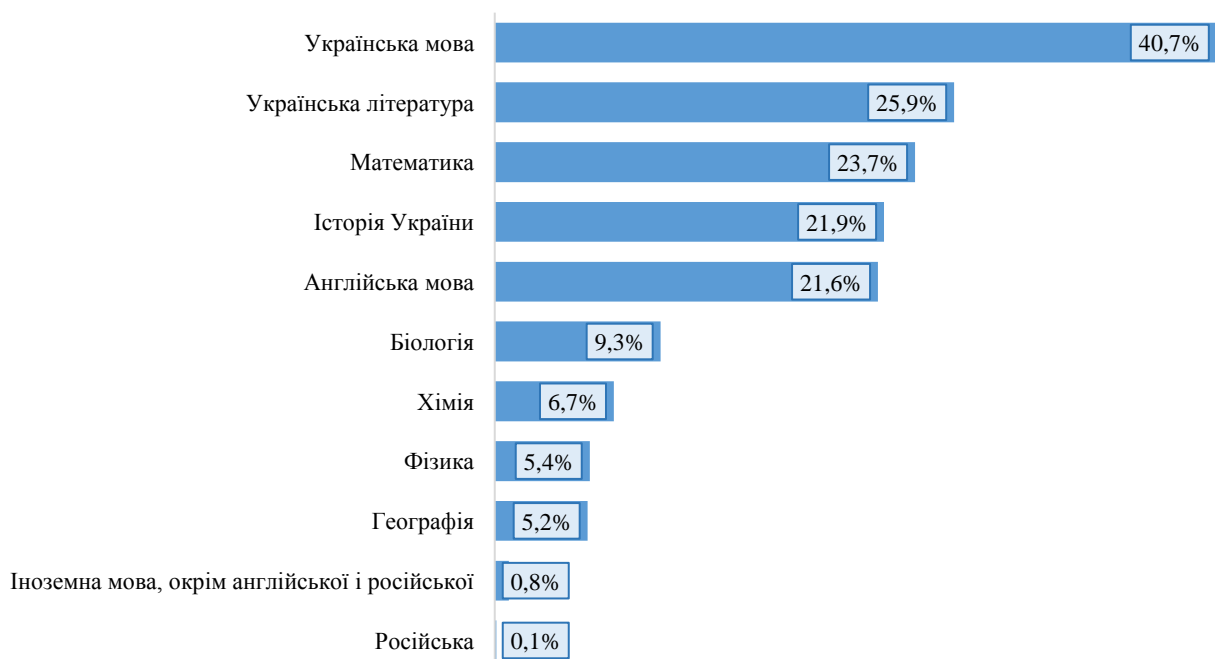
3. Результати навчання і способи підготовки до ЗНО

До ЗНО у 2017 році цілеспрямовано готувалося 89,5 % випускників закладів загальної середньої освіти. У 2016 році цей показник становив 86,9 %. Більшість із опитуваних готувалися самостійно. Лише кожен десятий одинадятикласник відвідував підготовчі курси при вищих або професійно-технічних навчальних закладах (діаграма 25).

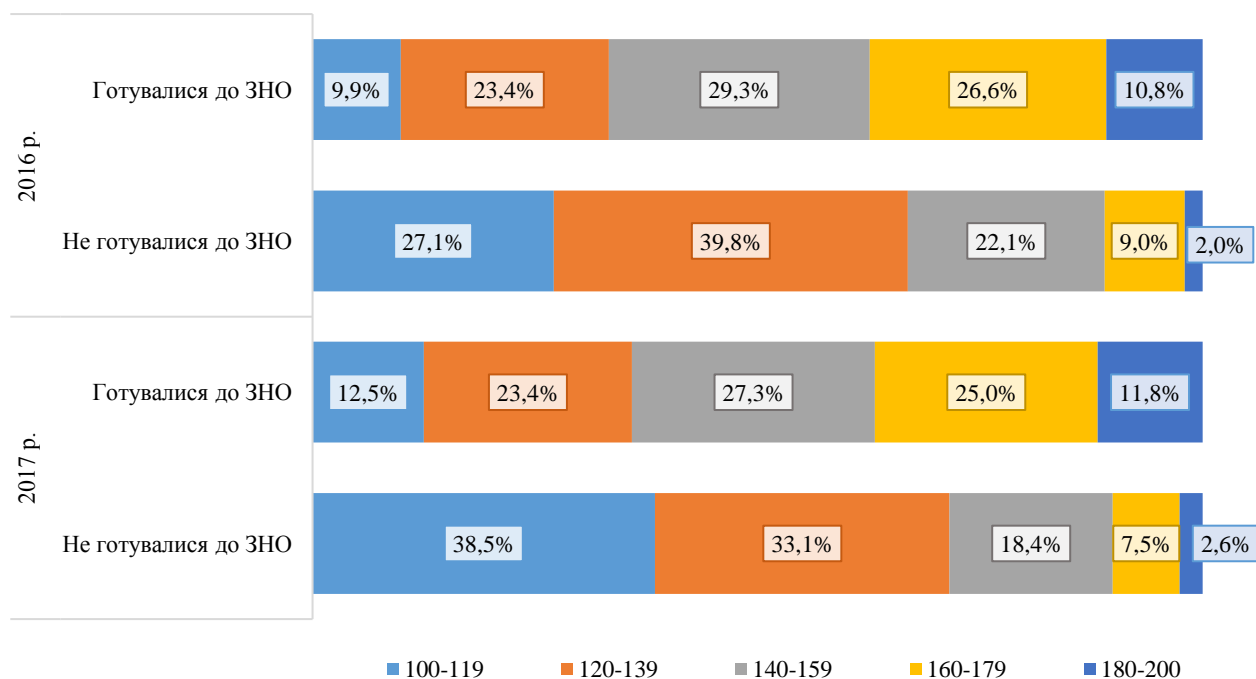
Діаграма 25. Розподіл випускників ЗНЗ – учасників анкетування за способом підготовки до ЗНО-2017

На діаграмі 26 представлено частку випускників, які готувалися з різних предметів до зовнішнього незалежного оцінювання, від загальної кількості опитаних. Найбільше випускників готувалися до складання ЗНО з української мови (40,7 %) та літератури (25,9 %), найменше – з російської мови та іноземних мов (окрім англійської та російської) (0,1 % і 0,8 % відповідно).

Діаграма 26. Частка випускників ЗНЗ-2017 – учасників анкетування, які готувалися до складання ЗНО з відповідних предметів

За даними, наведеними на діаграмі 27, підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання відчутно впливає на отримані випускниками результати. Цей висновок стосується двох досліджуваних років (діаграма 27).

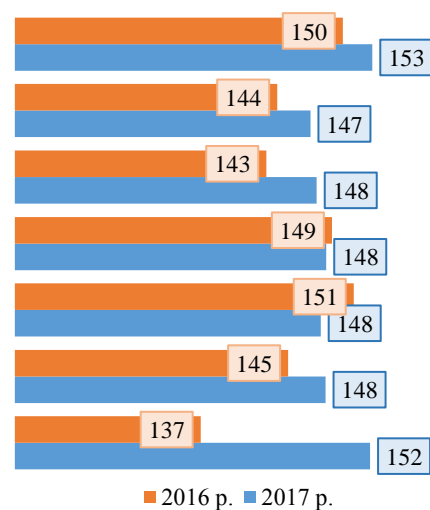
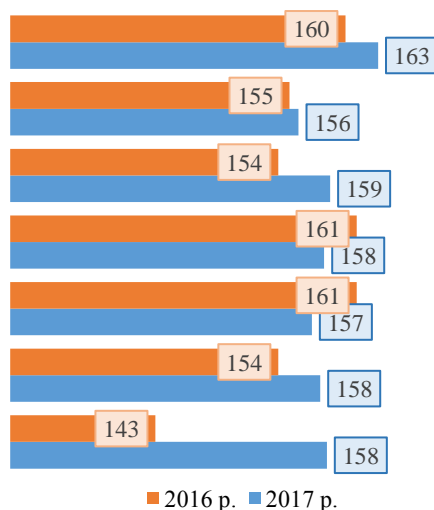
Діаграма 27. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. за отриманими балами залежно від того, готувалися вони до складання ЗНО чи ні

Найефективнішими способами підготовки до ЗНО з:

- української мови та літератури у 2016 р. були підготовка під час уроків та самостійна робота, у 2017 р. – заняття з репетитором (161 і 163 бали відповідно);
- історії України у 2016 р. – самостійна робота, у 2017 р. – заняття з репетитором (151 і 153 бали відповідно);
- математики у 2016 р. – самостійна робота, у 2017 р. – підготовчі курси при вищому чи професійному закладі освіти (150 і 156 балів відповідно);
- англійської мови у 2016 р. – самостійна робота, у 2017 р. – інші способи підготовки, не запропоновані в анкеті, а саме: перегляд онлайн уроків, фільмів, прослуховування аудіокурсів та ін. (150 і 158 балів відповідно).

Такі висновки ми робимо, проаналізувавши середній бал випускників, які готувалися різними способами до різних навчальних предметів, за які отримали найвищий бал ЗНО у порівнянні з іншими видами підготовки (діаграма 28 – 31).

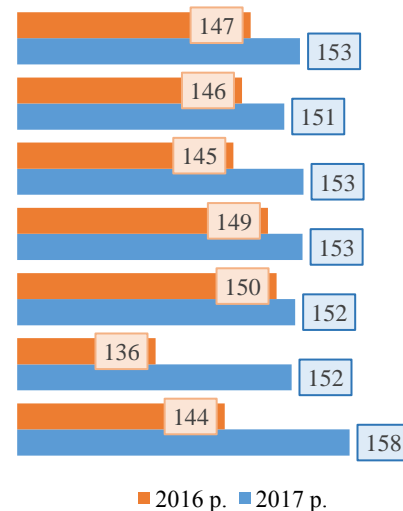
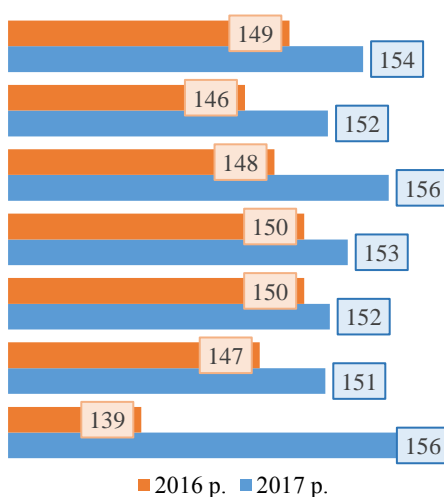
Готував(-ла)ся з репетитором
 Відвідував(-ла) додаткові заняття у школі після занять
 Відвідував(-ла) підготовчі курси при вищому чи професійному закладі освіти
 Готував(-ла)ся до складання ЗНО під час уроків
 Готував(-ла)ся до складання ЗНО самостійно
 Готував(-ла)ся до складання ЗНО за допомогою он-лайн ресурсів
 Інше

Діаграма 28. Середні бали ЗНО випускників – учасників анкетування з української мови та літератури за способом підготовки

Діаграма 29. Середні бали ЗНО випускників – учасників анкетування з історії України за способом підготовки

Готував(-ла)ся з репетитором
 Відвідував(-ла) додаткові заняття у школі після занять
 Відвідував(-ла) підготовчі курси при вищому чи професійному закладі освіти
 Готував(-ла)ся до складання ЗНО під час уроків
 Готував(-ла)ся до складання ЗНО самостійно
 Готував(-ла)ся до складання ЗНО за допомогою он-лайн ресурсів
 Інше

Діаграма 30. Середні бали ЗНО випускників – учасників анкетування з математики за способом підготовки

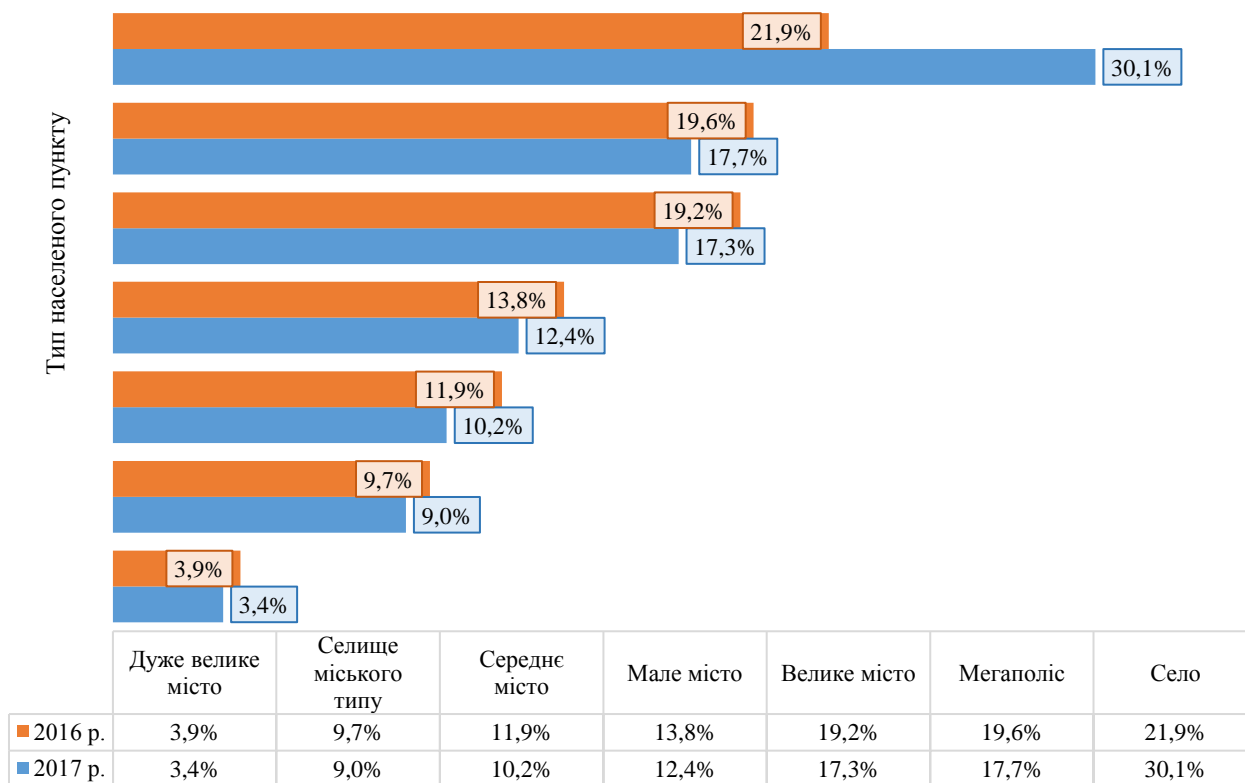
Діаграма 31. Середні бали ЗНО випускників – учасників анкетування з англійської мови за способом підготовки

4. Результати й умови навчання

2017 року суттєво збільшилася (на 8,4 %) частка випускників – жителів сільської місцевості. Серед опитаних випускників ЗНЗ-2016 42,7 % склали учні мегаполісів² і дуже великих та великих міст (у 2017 р. їхня частка зменшилася на 4,3 % і становила 38,4 %. (діаграма 32)³.

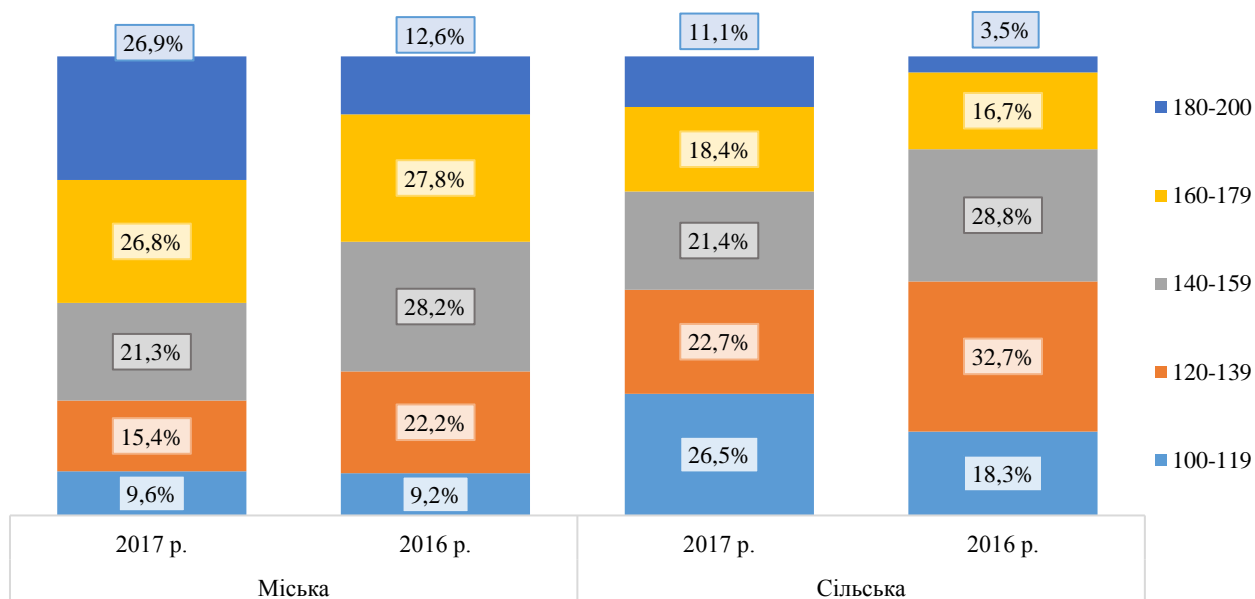
² м. Дніпропетровськ, Київ, Львів, Одеса, Харків

³ Велике місто (більше 100 тис.), мале місто (до 30 тис.), середнє місто (від 30 до 100 тис.), дуже велике місто (більше 500 тис. населення)

Діаграма 32. Випускники ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасники анкетування за типом населеного пункту

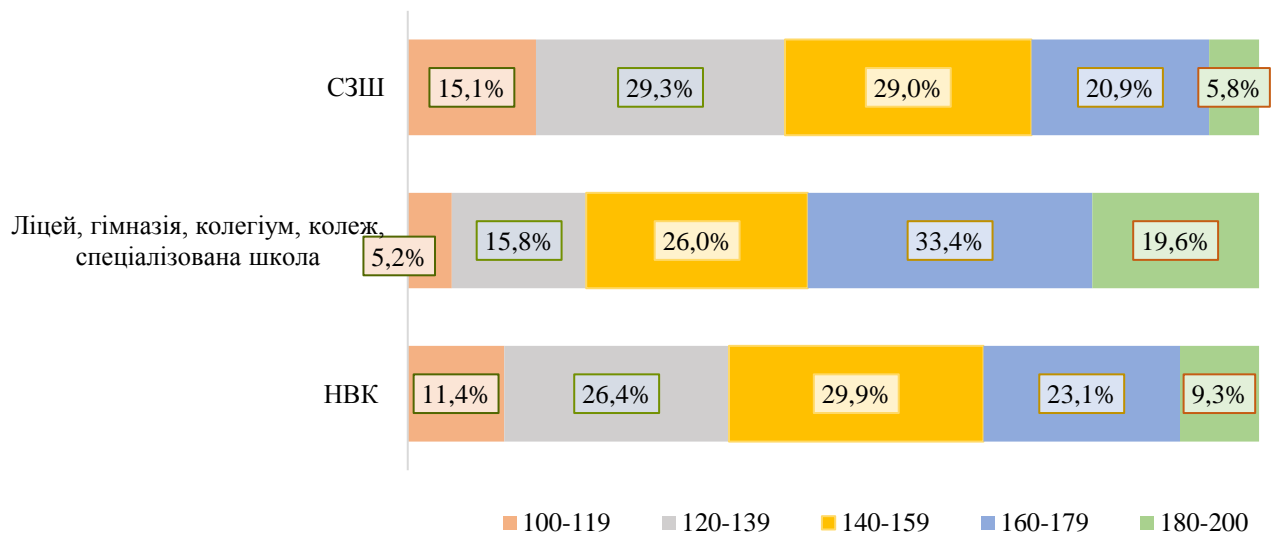
У 2017 році значно зросла кількість випускників ЗНЗ сільської і міської місцевості, які отримали середній бал з усіх предметів ЗНО в проміжку 180-200 (утричі й удвічі відповідно). Крім того, зросла на 8,2 % кількість учнів сільських шкіл, які отримали результати ЗНО у проміжку 100-119 балів. Проте кількість одинадцятикласників сільських ЗНЗ, які отримали бали ЗНО у сумарному проміжку від 100 до 139 практично співпала у 2016 і в 2017 роках (51,0 % і 49,2 % відповідно) на відміну від учнів міських шкіл, де цей показник зменшився з 31,4 % до 25,0 % у 2017 році. **Загалом, протягом двох останніх років зберіглася тенденція щодо загальних результатів ЗНО, які в сільських школах нижчі (бали 160-200 набрали 20,2 % і 29,5 % респондентів у 2016 і 2017 рр.), ніж у міських (бали 160-200 набрали 40,4 % і 53,7 % респондентів у 2016 і 2017 рр.) (діаграма 33).**

Діаграма 33. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. за типом населеного пункту, де навчалися, і середнім балом з усіх предметів ЗНО, що склали

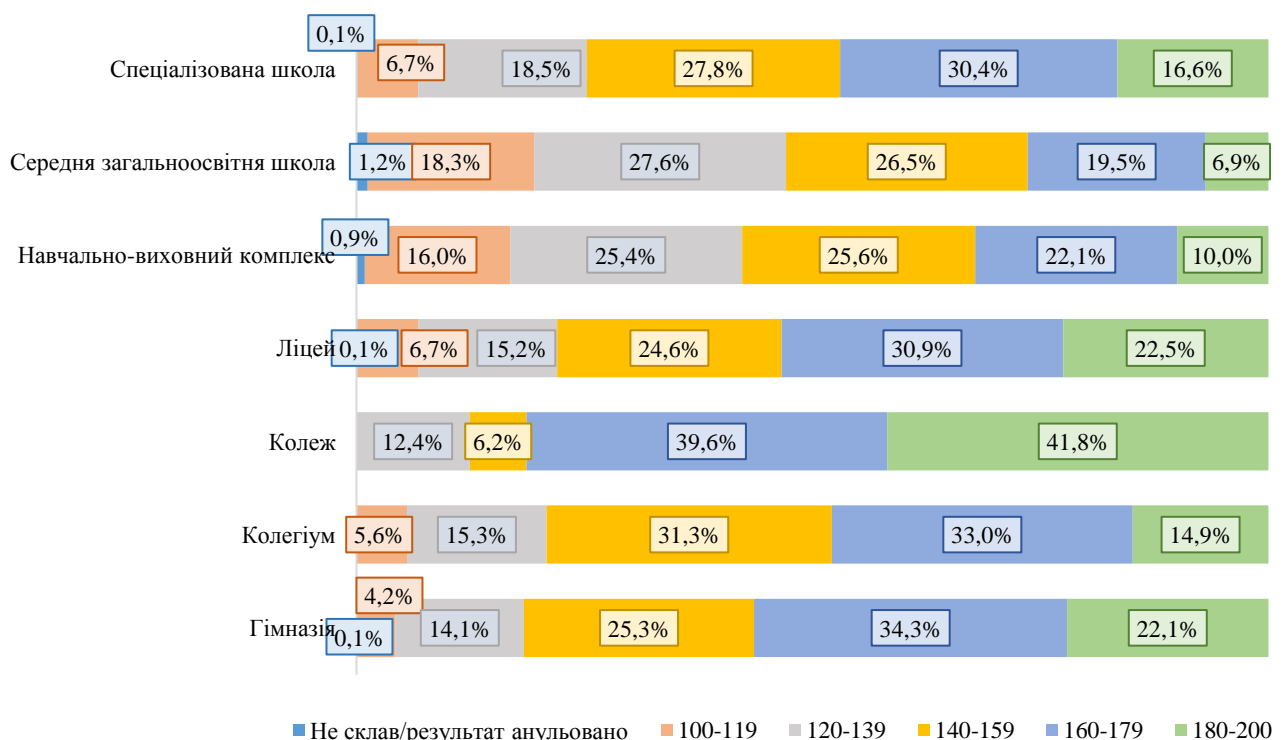
Більше половини випускників ліцеїв, гімназій, колегіумів, коледжів і спеціалізованих шкіл за середнім балом з усіх предметів ЗНО – 2016, отримали 160 балів і вище. Найбільша частка випускників середніх загальноосвітніх шкіл отримали результат у проміжку 100-119 балів (діаграма 34).

Таким чином, відсоток випускників ліцеїв, гімназій, коледжів, які у 2017 році набрали в інтервалі 180-200 балів, становить майже 20 %, випускників НВК з такими ж балами у більше ніж 2 рази менше – 9,3 % і випускників СЗШ становлять 5,8 %, що у три з половиною рази менше, ніж відсоток випускників ліцеїв, гімназій, коледжів. Натомість відсоток тих, хто не подолав поріг 100-119 балів за типами закладів освіти розподілився так: ліцеї, гімназії, коледжі 5,2 %, НВК – 11,4 %, СЗШ – 15,7 %.

Діаграма 34. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 р. за типом навчального закладу та середнім балом з усіх предметів ЗНО-2016

Найвищий результат ЗНО у 2017 році показали випускники колежів, на другому місці – ліцеїв. Найменше випускників середніх загальноосвітніх шкіл (СЗШ) та навчально-виховних комплексів мають бали ЗНО в інтервалі 180-200 (діаграма 35).

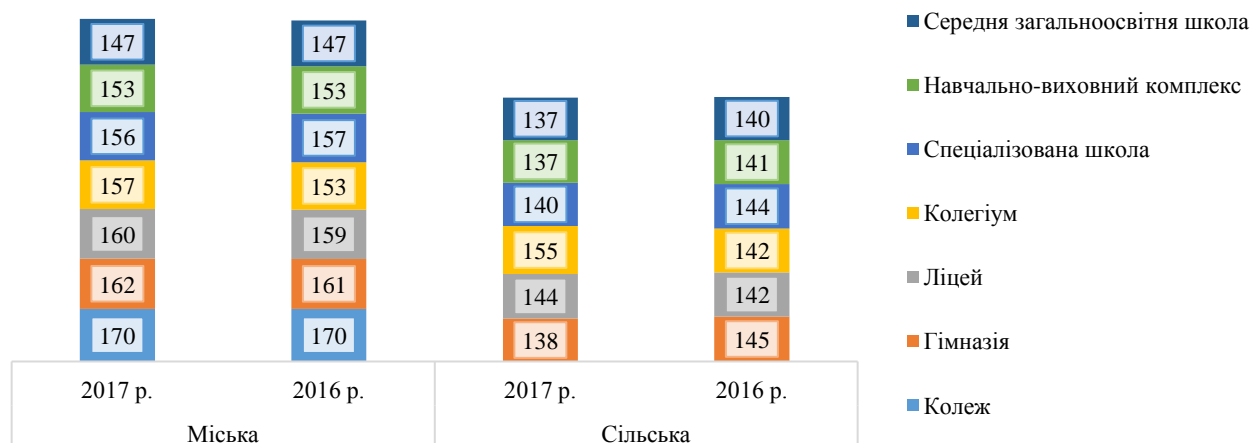
Діаграма 35. Розподіл випускників ЗНЗ 2017 р. за типом навчального закладу та середнім балом з усіх предметів ЗНО-2017

Отже, цього року порівняно з 2016 р. на 1,1 % зросла кількість учнів, які закінчили СЗШ і отримали за результатами ЗНО бали в інтервалі 180-200, на 3,2 %

– тих, хто отримав бали ЗНО в інтервалі 100-119. Серед випускників НВК аналогічна картина (на 0,7 % і на 4,6 % відповідно). Одинадятикласники шкіл нового типу (ліцеї, гімназії, колегіуми, коледжі) показали зростання результатів ЗНО-2017 на 4,0 % порівняно з ЗНО-2016 в інтервалі 180-200 і зменшення кількості таких учнів з балами 100-119.

Порівняльний аналіз результатів ЗНО протягом двох останніх років за середньою кількістю набраних балів в навчальних закладах різного типу виявив, що найменша різниця зберіглася між результатами міських середніх загальноосвітніх шкіл, а саме: серед учнів, які навчалися в міських СЗШ, середній тестовий бал залишився незмінним протягом двох останніх років. У учнів сільських гімназій – найменша різниця результатів ЗНО, яка склала 2 бали в бік підвищення результату у 2017 році. Найбільшу розбіжність у результатах ЗНО в міських і сільських ЗНЗ показали випускники колегіумів (4 і 13 балів), з динамікою підвищення результату протягом 2016 і 2017 років.

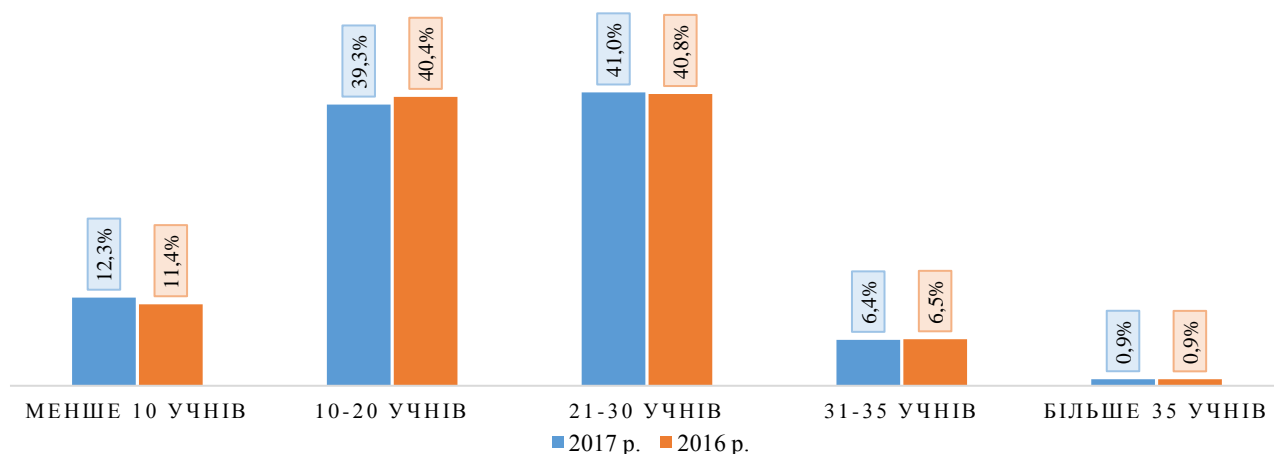
У 2017 році випускники колежів (міська місцевість) показали найвищі результати зовнішнього незалежного оцінювання, крім того, у порівнянні з 2016 роком їхні результати підвищилися. У міській місцевості кращі результати отримали учні гімназій та ліцеїв, у сільській – колегіумів та ліцеїв. Випускники спеціалізованих шкіл міст продемонстрували зниження середніх результатів ЗНО, у сільській місцевості спостерігається зниження результатів ЗНО в одинадятикласників гімназій, спеціалізованих шкіл, НВК і СЗШ (діаграма 36).

Діаграма 36. Середній бал ЗНО учасників анкетування за типом навчального закладу та за типом населеного пункту

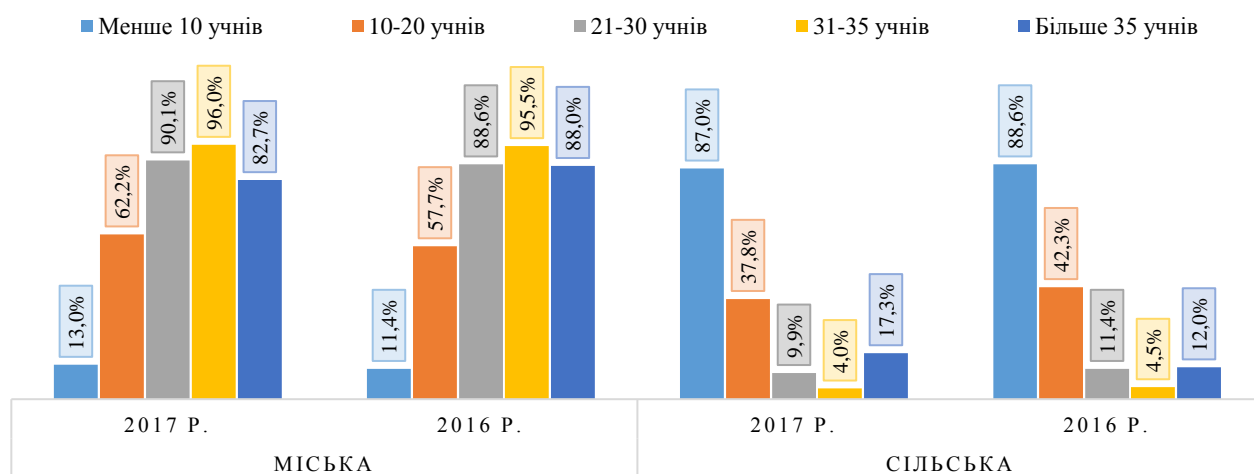
Отже, на результати навчання випускників впливають тип і місце розташування ЗНЗ, оскільки ліцеї, гімназії, колегіуми, колежі і спеціалізовані школи, випускники яких отримали найкращі результати, розташовані, як правило, у містах.

Більшість випускників – учасників опитування навчалися у старшій школі в класах, де було 10-20 і 21-30 учнів. Ця тенденція залишилася практично незмінною впродовж двох останніх років (діаграма 37).

Діаграма 37. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасників опитування за кількістю учнів у класі упродовж навчання в 10-11(12) класах

У групі респондентів, що навчалися в 2016 і 2017 рр. в класах з кількістю менше 10 учнів, майже 90 % становлять випускники сільських шкіл. Разом з тим залишається незмінним протягом двох останніх років кількість випускників міських шкіл отримують освіту у класах з кількістю більше 35 учнів, що становить у 2016 р. 95,5 %, у 2017 р. – 96 % анкетованих (діаграма 38).

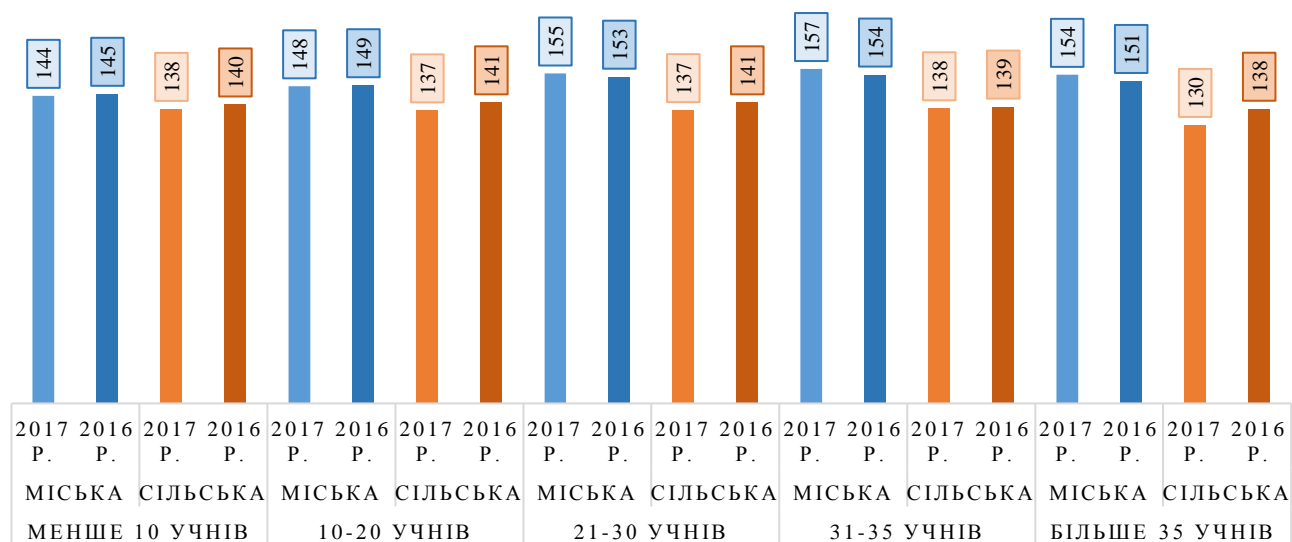
Діаграма 38. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасників опитування за кількістю учнів у класі упродовж навчання в 10-11(12) класах і типом місцевості

Розрахувавши середній бал з усіх предметів окремо для учнів міських та сільських навчальних закладів, значної відмінності між результатами залежно від наповнюваності класів у сільських школах:

- у 2016 р. не виявлено (мінімальний і максимальний бал 138 і 141 відповідно),

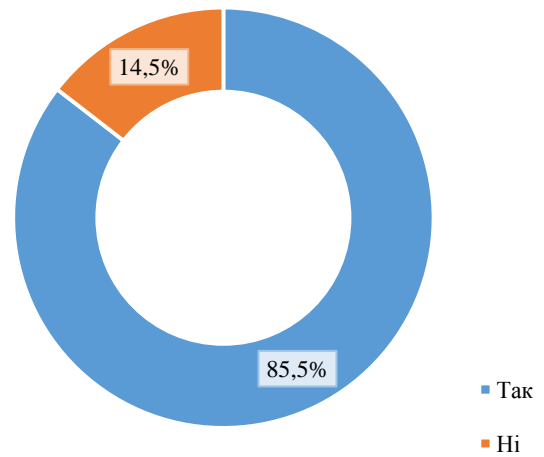
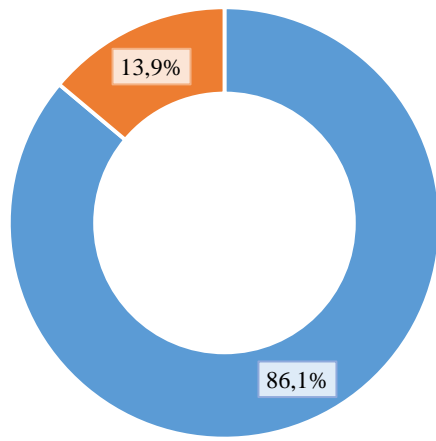
- 2017 р. спостерігається різниця у 8 балів (мінімальний і максимальний бал 130 і 138 відповідно).

Натомість у міських школах різниця між максимальним і мінімальним балами протягом двох років зберігається, а саме: у 2016 р. становила 9 балів (145 і 154 бали відповідно), у 2017 р. – 13 балів (144 і 157 балів відповідно) (діаграма 39).

Діаграма 39. Середній бал ЗНО з усіх предметів випускників-учасників анкетування 2016 і 2017 рр. за наповнюваністю класів та типами місцевості

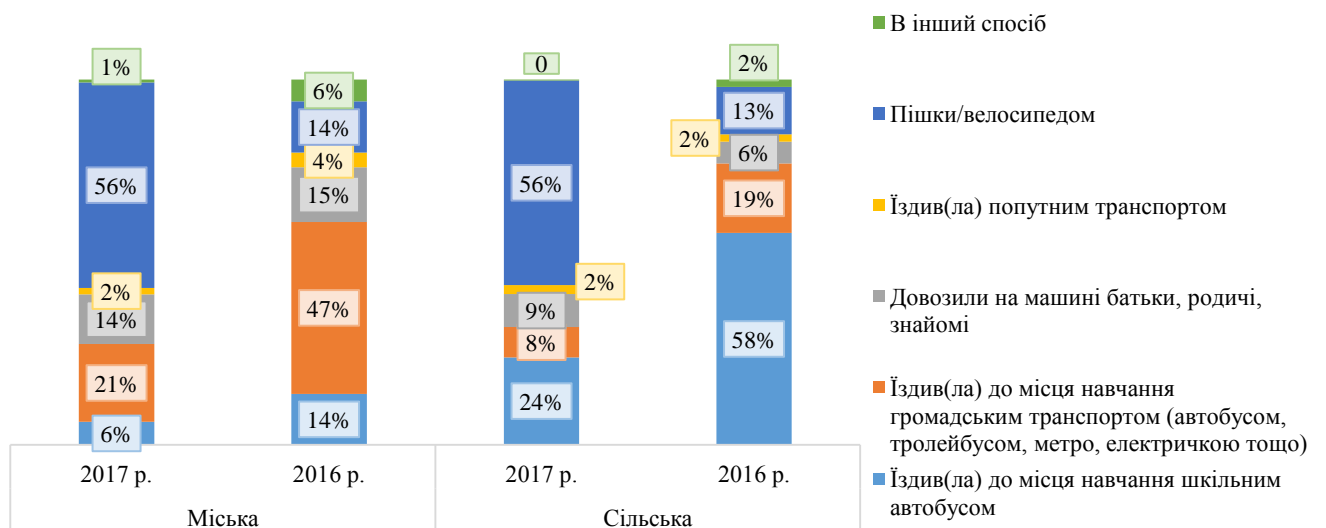
Серед випускників ЗНЗ 2016 р., які взяли участь в опитуванні, 86,1 % навчались у тому ж населеному пункті, де й проживали. У 2017 році цей показник дещо зменшився і становить 85,5 % (діаграми 40, 41).

Діаграма 40. Частка учасників анкетування 2016 р. за розташуванням закладу освіти

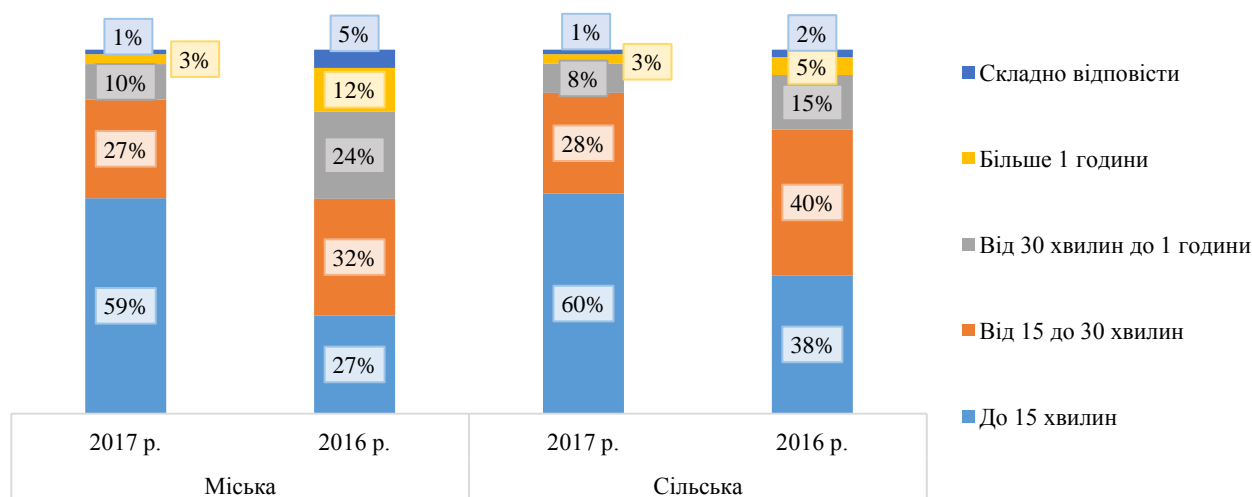
Діаграма 41. Частка учасників анкетування 2017 р. за розташуванням закладу освіти

Більшість випускників 2016 р. міських ЗНЗ їздили до місця навчання громадським транспортом, тоді як учні, які проживають в сільській місцевості, – шкільними автобусами. У 2017 р. пріоритети змінилися, а саме: одинадцятикласники міських і сільських шкіл у більшості до закладу освіти добиралися пішки або велосипедом (діаграма 42).

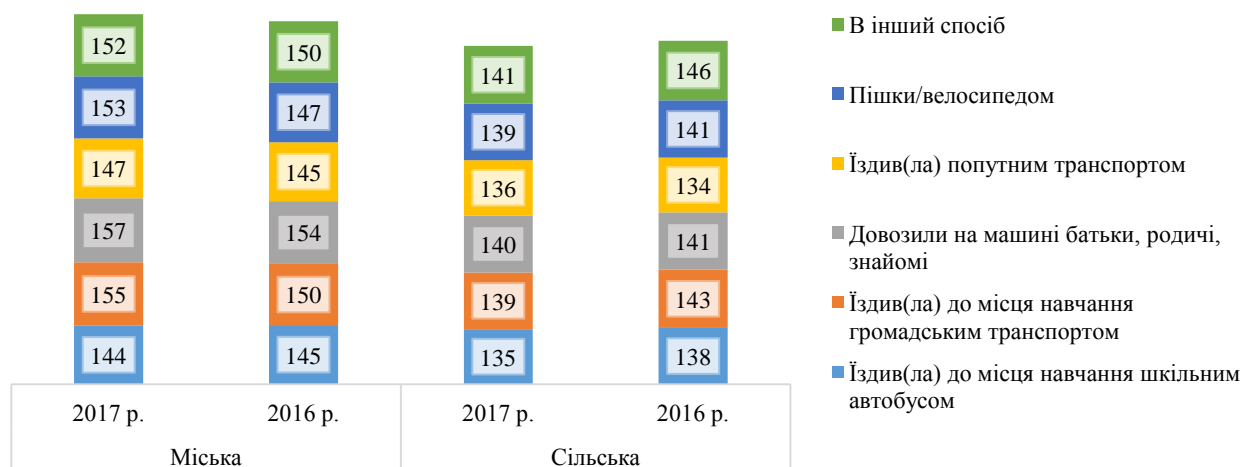
Діаграма 42. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасників анкетування за способом діставання до навчального закладу

Таку зміну пріоритетів можна пояснити тим, що цьогогоріч суттєво збільшилася кількість випускників, які навчалися в закладах освіти, що знаходилися в 15 хвилинах від місця проживання респондентів (діаграма 43).

Діаграма 43. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 і 2017 рр. – учасників анкетування за часом діставання до навчального закладу

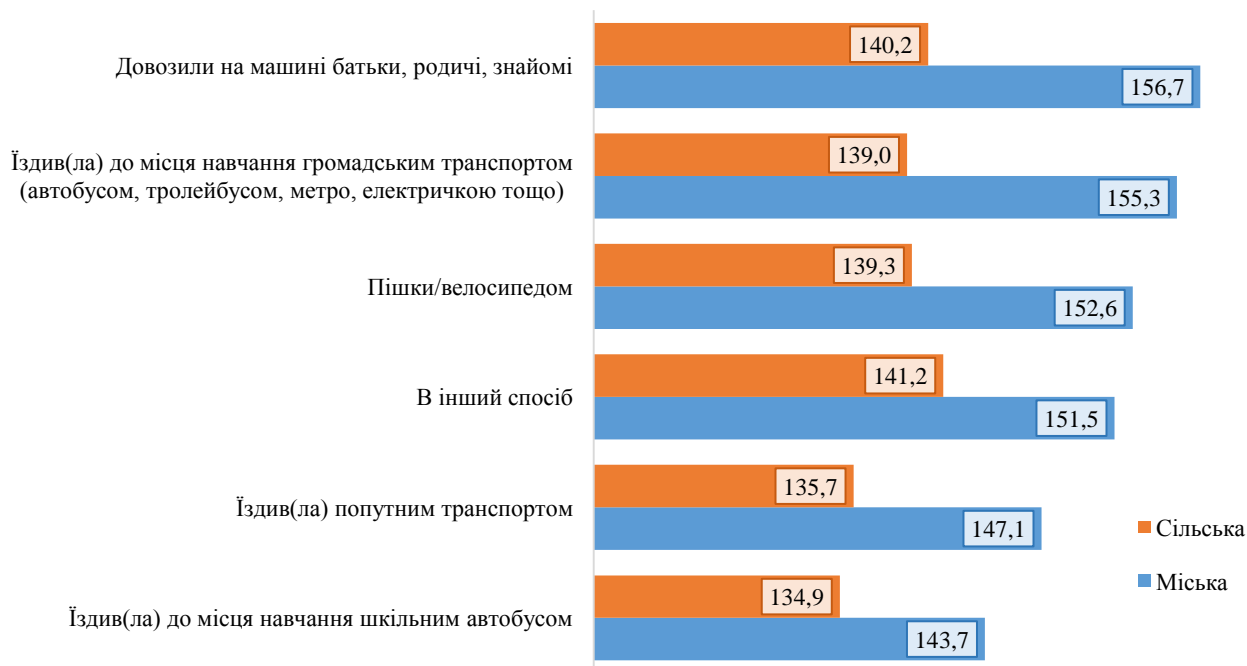
Проаналізувавши взаємозв’язок між матеріальним становищем родини та способом діставання до місця навчання учнів встановлено, що серед тих, кого довозили до школи батьки, родичі, знайомі, майже 60 % дітей – із матеріально забезпечених сімей. Найвищий середній бал (157 (2017 р.) і 154 (2016 р.) бали) показали випускники міських шкіл, яких до місця навчання довозили батьки, родичі або знайомі (діаграма 44). У сільській місцевості найвищі результати ЗНО демонструють учні, які добиралися до закладу освіти в інший, не запропонований дослідниками спосіб (141 (2017 р.) і 146 (2016 р.) балів).

Діаграма 44. Середній бал ЗНО-2017 з усіх предметів випускників-учасників анкетування за способами діставання до місця навчання

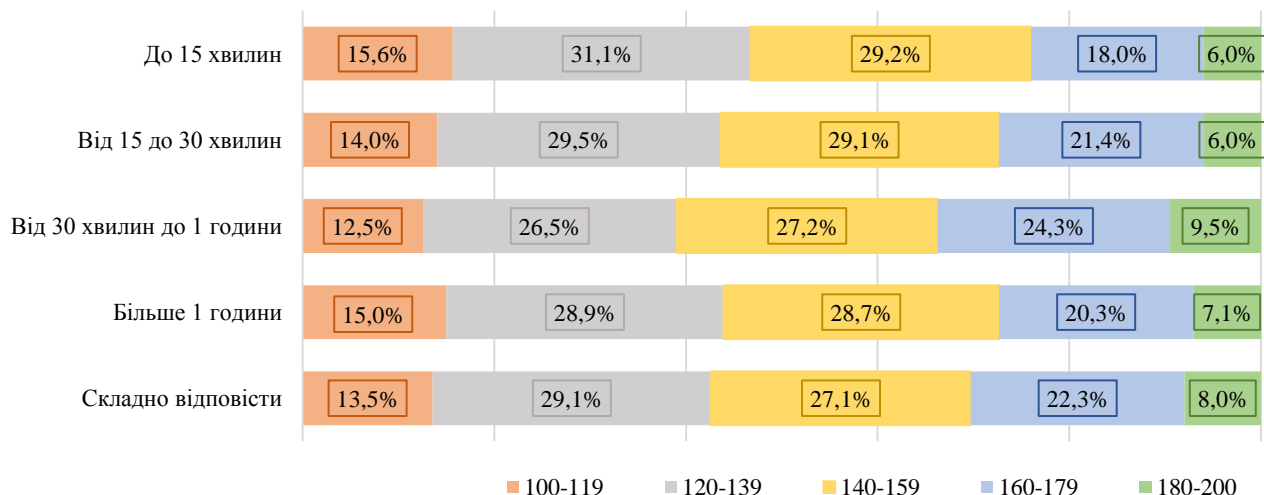
По міській місцевості кращі результати показують ті учні, яких до школи довозять батьки, родичі і знайомі. Такі результати можна пояснити тим, що такі

випускники обрали для навчання не найближчий до їх місця проживання заклад освіти, а ліцеї, гімназії або спеціалізовані школи, де результати тестування зазвичай вищі. У сільській місцевості кращі результати показують одинадцятикласники, які діставалися до місця навчання у інший спосіб, гірші – ті, які їздили шкільним автобусом (діаграма 45). Можна припустити, що більш комфортне добирання до школи сприяло економії часу випускника, що потенційно збільшує час на освіту.

Діаграма 45. Середній бал ЗНО-2017 учасників анкетування за способами діставання до навчального закладу

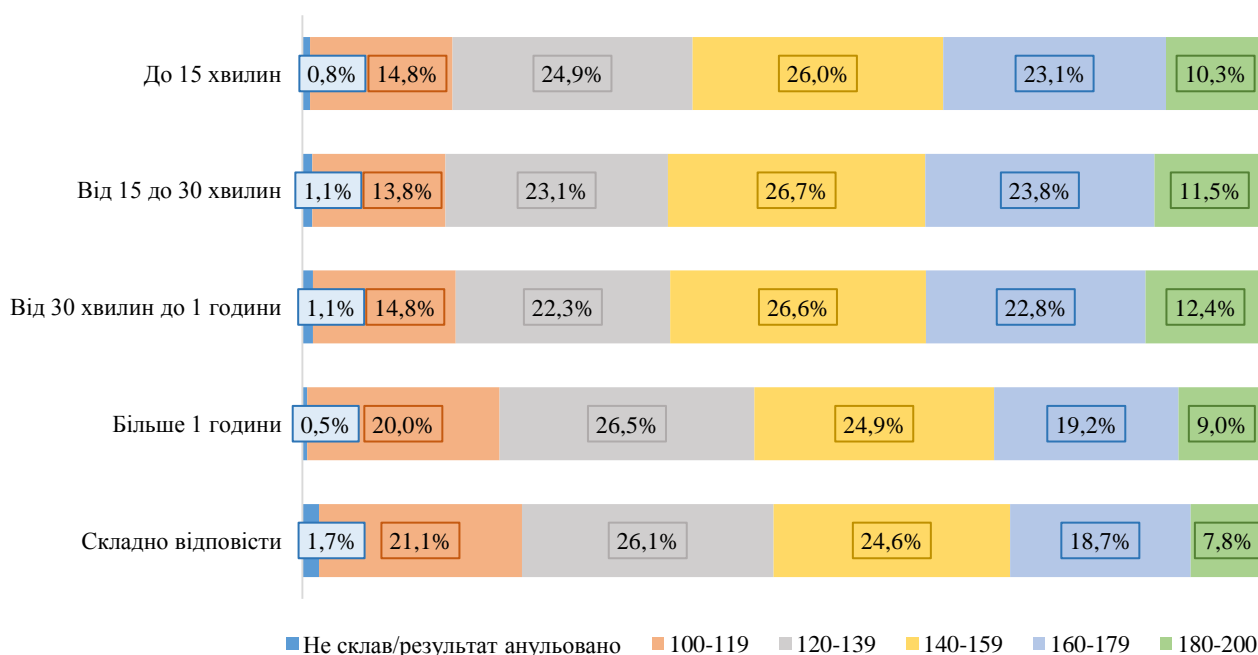
Проведений аналіз результатів анкетування свідчить про те, що найбільша частка випускників (33,8%), яка отримала результати ЗНО-2016 вище 160 балів, діставалися до навчального закладу від 30 хв до 1 год (діаграма 46).

Діаграма 46. Розподіл випускників ЗНЗ 2016 р. – учасників анкетування за часом добування до навчального закладу

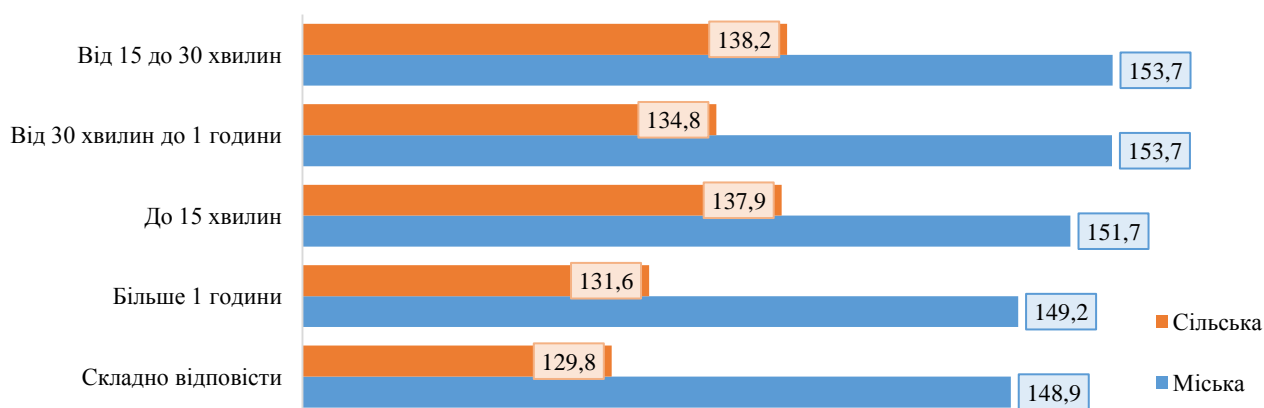
У 2017 році третина учнів з балами ЗНО вище 160 витрачали від 30 хвилин до 1 години (35,2 %) на діставання до закладу освіти, такою ж є кількість одинадцятикласників (35,3 %), які ішли до школи 15 – 30 хвилин (діаграма 47). Це може бути зумовлено тим, що такі учні обирали кращі навчальні заклади, не прив'язані до місця їх проживання.

Загалом, проаналізувавши діаграми 46 і 47, зазначимо, що час добування учня до навчального закладу майже не впливає на результати його навчання.

Діаграма 47. Розподіл випускників ЗНЗ 2017 р. – учасників анкетування за часом добування до навчального закладу

Дані, наведені на діаграмі 48 підтверджують попередній висновок, що час, який учень витрачає на дорогу до навчального закладу практично не впливає на результати його навчання. Проте прослідковується, як і в більшості випадків, залежність середнього балу від типу місцевості. Майже до 20 сягає розрив у балах ЗНО-2017 між учнями міських і сільських закладів освіти незалежно від часу, який вони витрачали, на дорогу до школи.

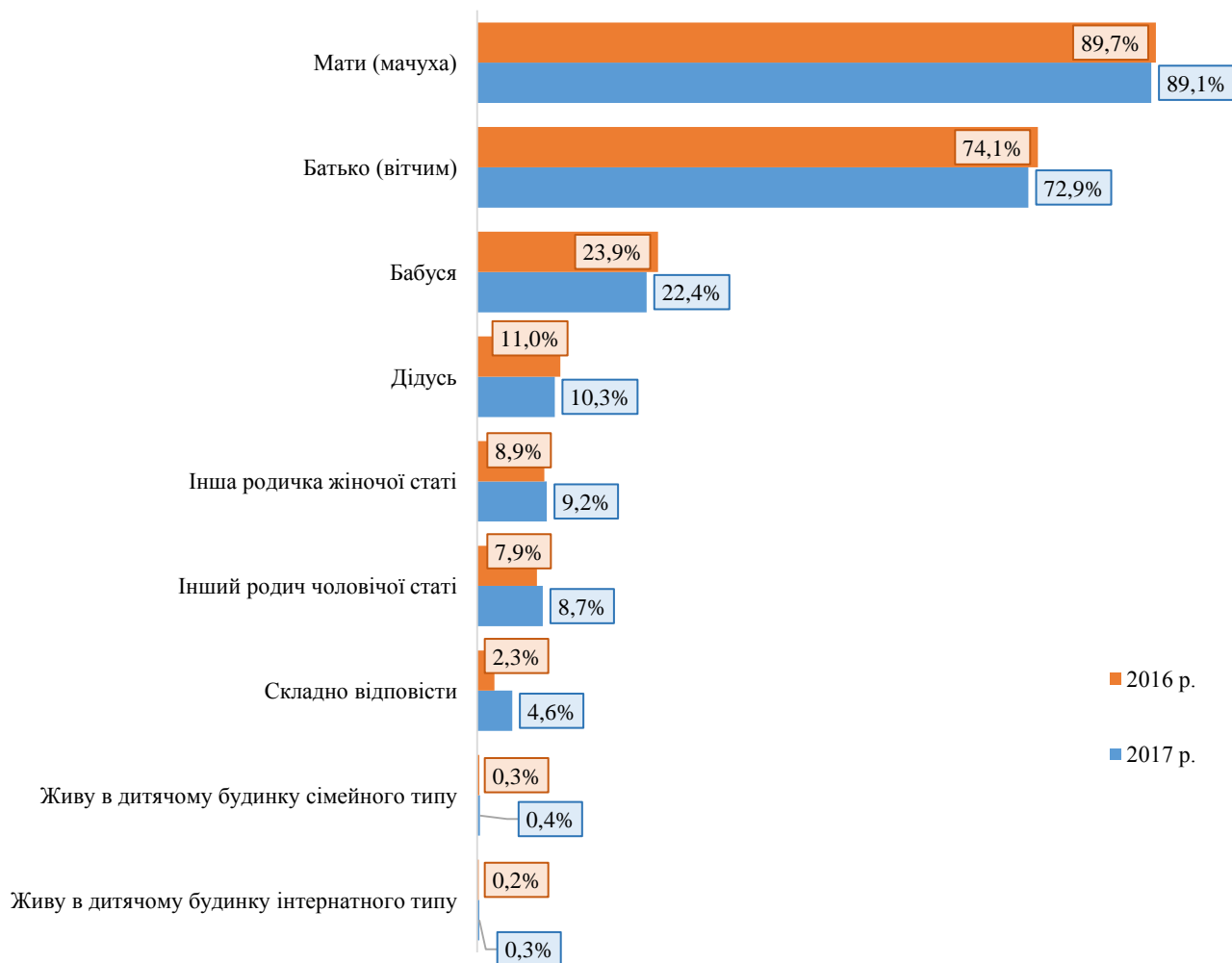
Діаграма 48. Середній бал ЗНО-2017 учасників анкетування за часом дістання до місця навчання та типом місцевості

Таким чином, більше на результати ЗНО впливає тип населеного пункту, в якому проживає і/або навчається учень, ніж місце розташування навчального закладу та час, який випускники витрачають на дорогу.

5. Результати навчання і умови соціалізації випускника

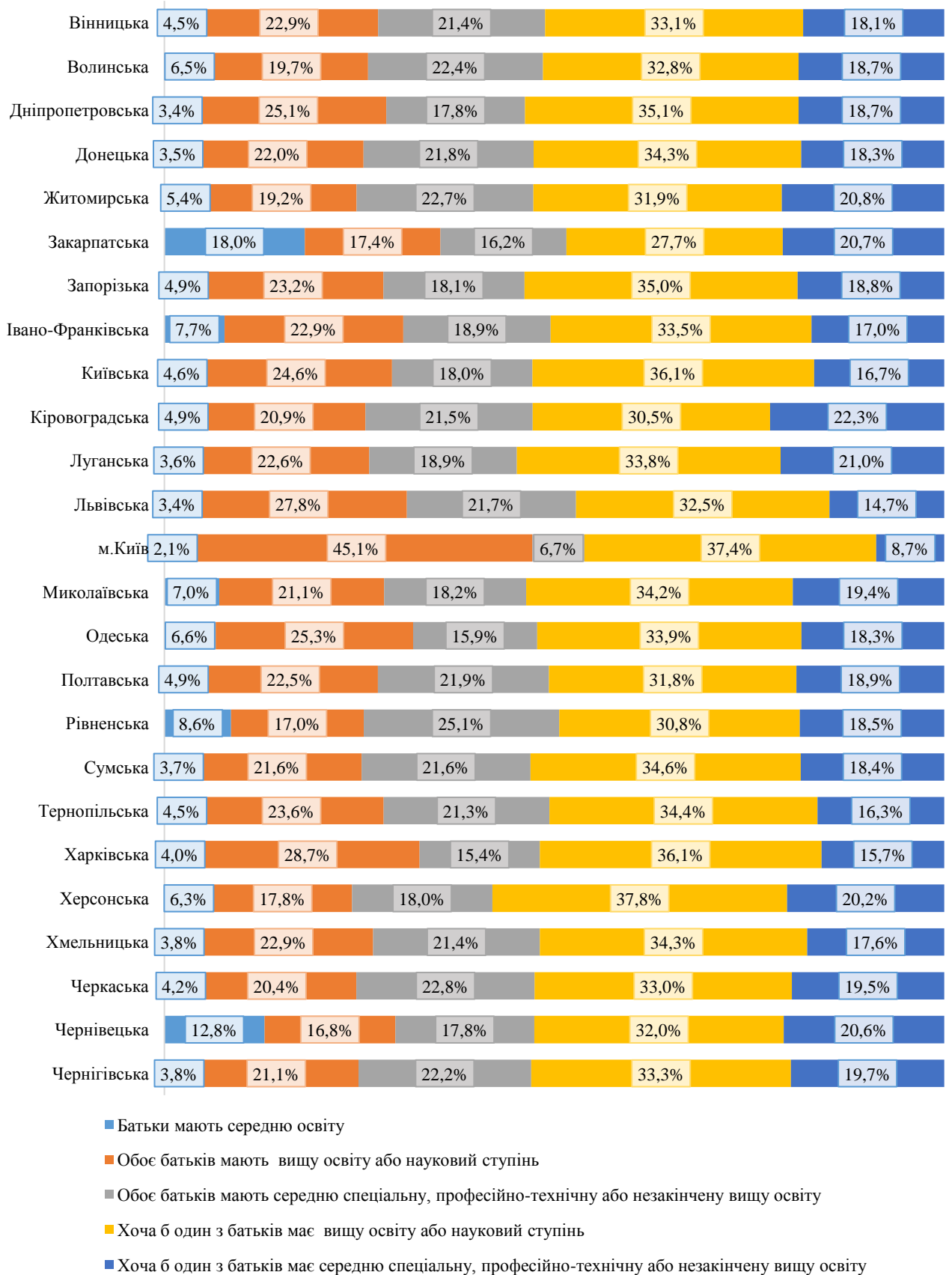
5.1. Родинні зв'язки та психологічні умови в родині

Більшість опитаних проживають з матір'ю (мачухою) і/або з батьком (вітчимом) (діаграма 49). У дитячих будинках чи будинках сімейного типу проживають піввідсотка випускників, які пройшли анкетування. Картина практично незмінна протягом двох останніх років.

Діаграма 49. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за складом сім'ї

У Закарпатській області навчається найбільша частка учнів (18 %), батьки яких здобули середню освіту. Одинадцятикласників, у яких обоє батьків мають вищу освіту або науковий ступінь, найбільше проживає в м. Києві (45,1 %). У Черкаській області найбільше випускників, у яких обоє батьків мають середню спеціальну, професійно-технічну або незакінчену вищу освіту (22,8 %) (діаграма 50).

Діаграма 50. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за рівнем освіти батьків

Серед дітей, батьки яких отримали середню освіту, найвищі результати ЗНО у 2017 році показали випускники Полтавської (142,9 балів), найнижчі – Івано-Франківської областей (126,5 балів). Різниця у балах становить 16,4 бали.

На фоні загального зростання середнього балу ЗНО-2017, серед одинадцятикласників, у яких за показником «хоча б один з батьків здобув середню спеціальну, професійно-технічну або незакінчену вищу освіту», отримали: найнижчий бал учні Черкаської (134,6 балів), а найвищий – Львівської області (148,2 бали) з різницею 13,6 бали.

За показником «обоє батьків мають середню спеціальну, професійно-технічну або незакінчену вищу освіту» найвищі результати ЗНО-2017 показали учні Львівської області (153,1 балу) а найнижчі – м. Києва (138,1 балу), з різницею у 15 балів.

Найвищі результати ЗНО-2017 отримали діти, у яких хоча б один з батьків має вищу освіту або науковий ступінь, які навчаються в закладах освіти Чернівецької (159,1 балу) області, найнижчі за цим показником – учні Черкаської області (143,1 балу). Різниця склала 16 балів.

У разі, якщо обоє батьків учнів мають вищу освіту або науковий ступінь, результати ЗНО-2017 загалом вищі, порівняно з одинадцятикласниками, батьки яких мають іншу освіту, наприклад, середню (найвищі результати 165,7 і 142,9, найнижчі результати 152,9 і 126,5 відповідно).

Таблиця 3

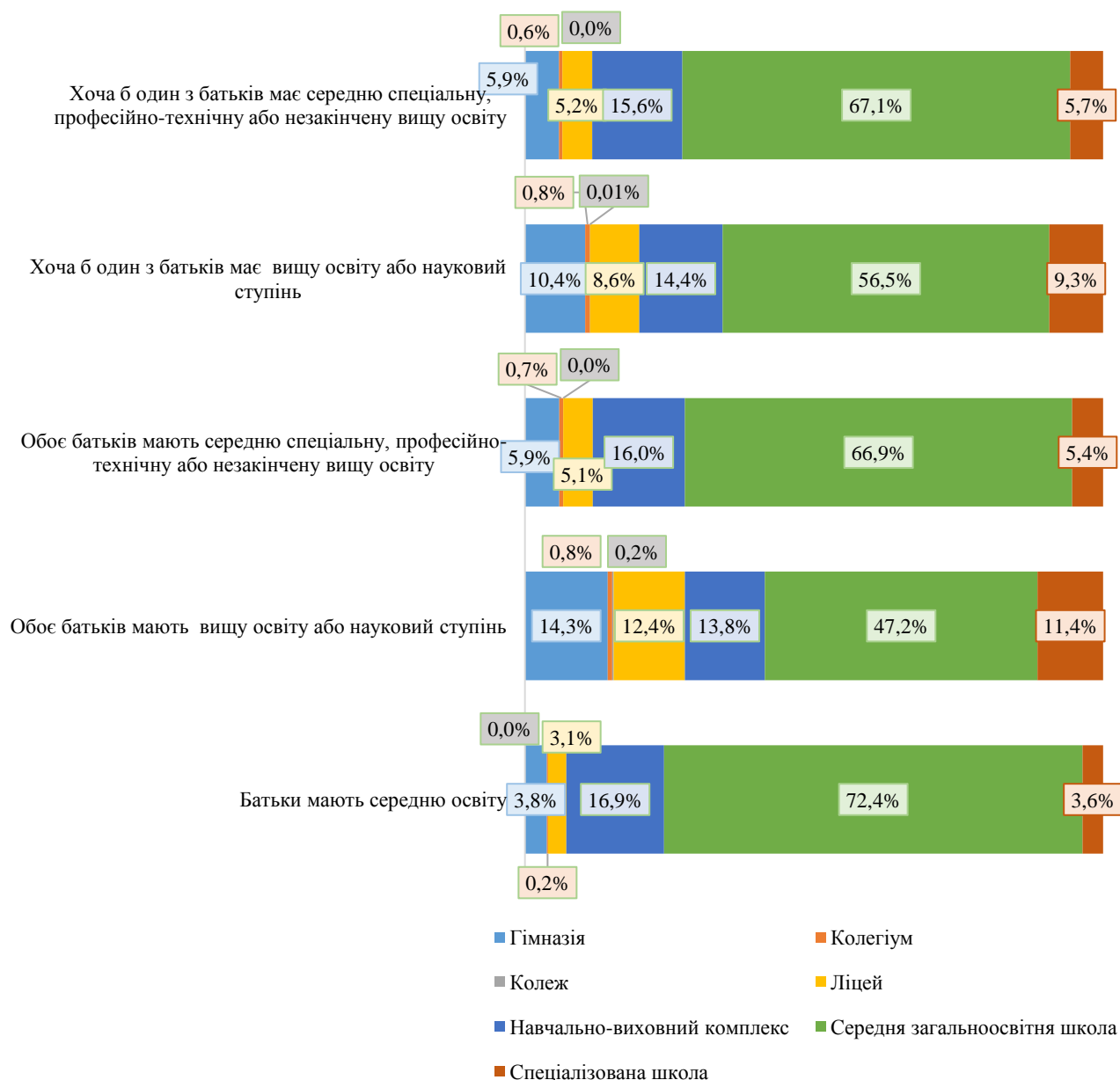
Тестові бали ЗНО-2017 за освітою батьків учнів – учасників анкетування й регіонами розташування закладу загальної середньої освіти випускника

Регіон України	Батьки мають середню освіту	Хоча б один з батьків має середню спеціальну, професійно-технічну або незакінчену вищу освіту	Обоє батьків мають середню спеціальну, професійно-технічну або незакінчену вищу освіту	Хоча б один з батьків має вищу освіту або науковий ступінь	Обоє батьків мають вищу освіту або науковий ступінь
Вінницька	141,9	139,1	141,8	148,3	164,4

Волинська	140,3	143,8	144,0	153,8	160,0
Дніпропетровська	130,4	138,7	143,7	149,6	154,7
Донецька	135,8	141,1	145,5	149,9	158,7
Житомирська	129,0	145,0	149,2	153,5	153,6
Закарпатська	137,4	137,2	139,4	147,6	159,4
Запорізька	136,7	147,3	149,8	153,8	158,9
Івано-Франківська	126,5	142,7	145,0	150,8	152,9
Київська	130,7	141,9	145,7	148,3	155,2
Кіровоградська	134,7	141,5	146,8	151,0	158,4
Луганська	129,0	141,1	141,1	148,2	154,6
Львівська	133,0	148,2	153,1	157,1	157,7
м. Київ	133,8	137,1	138,1	147,8	157,8
Миколаївська	132,2	144,6	147,2	150,0	156,2
Одеська	132,3	138,5	142,9	148,9	156,5
Полтавська	142,9	142,2	147,9	152,1	165,7
Рівненська	131,6	142,6	140,7	150,4	155,4
Сумська	136,4	144,5	148,4	154,4	158,8
Тернопільська	140,5	143,4	142,8	152,1	162,3
Харківська	132,4	140,5	143,1	146,2	157,0
Херсонська	137,0	141,8	145,9	152,0	159,3
Хмельницька	134,5	136,3	140,7	146,5	158,1
Черкаська	131,5	134,6	144,7	143,1	155,3
Чернівецька	132,8	147,0	153,0	159,1	157,1
Чернігівська	131,7	144,6	147,2	151,8	156,1

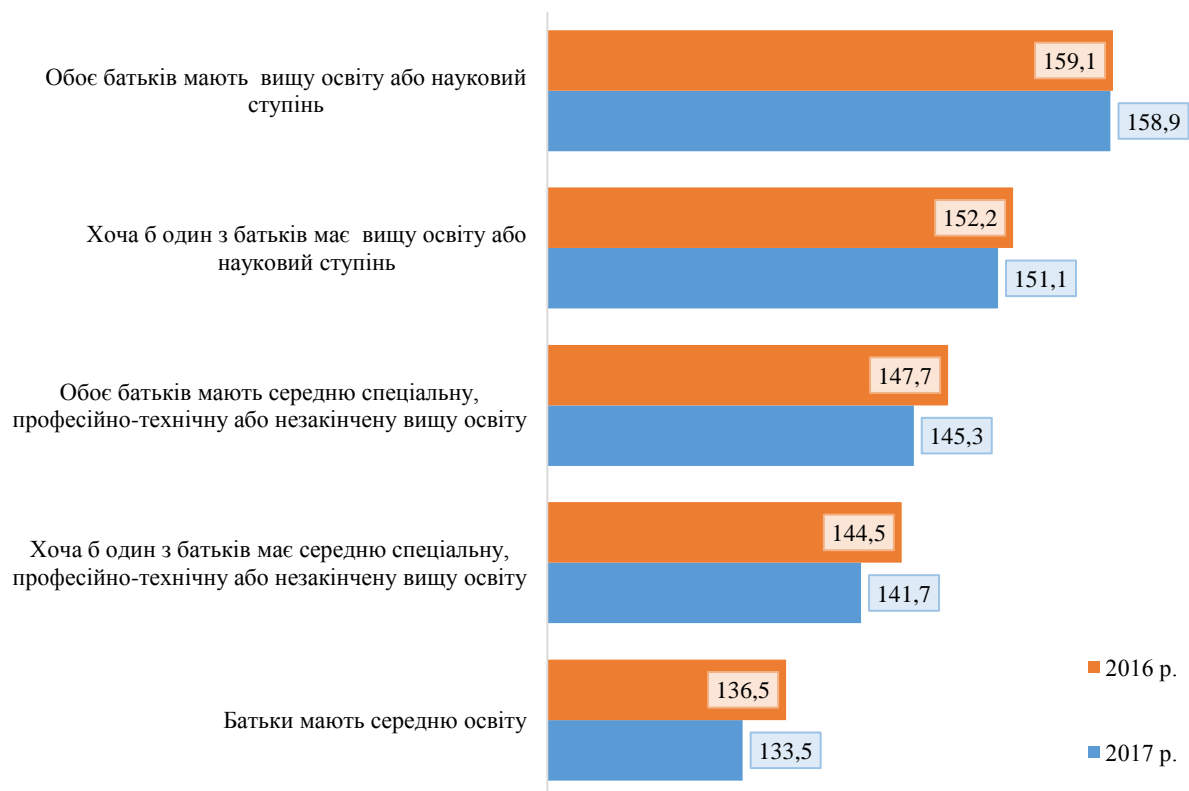
Тип закладу освіти, який обирають для навчання своєї дитини батьки, залежить від їхньої освіти. Так, батьки, які мають вищу освіту або науковий ступінь, обирають, зазвичай, для своїх дітей навчання у спеціалізованих школах з поглибленими вивченням предметів інваріантної складової (11,4 %) та/або навчання у ліцєях (12,4 %) і гімназіях (14,3 %). Таким чином, загальний відсоток батьків з вищою освітою за вибором вище зазначених закладів освіти становить 38,1 %. Натомість батьки, які здобули середню освіту, надають перевагу навчанню дітей в середніх загальноосвітніх школах та навчально-виховних комплексах (НВК) (72,4 % і 16,9 % відповідно) (діаграма 51).

Таким чином, частка батьків із середньою освітою, що обирають для своїх дітей навчання у спеціалізованих школах, майже у три рази менша, ніж серед батьків, які здобули вищу освіту або мають науковий ступінь.

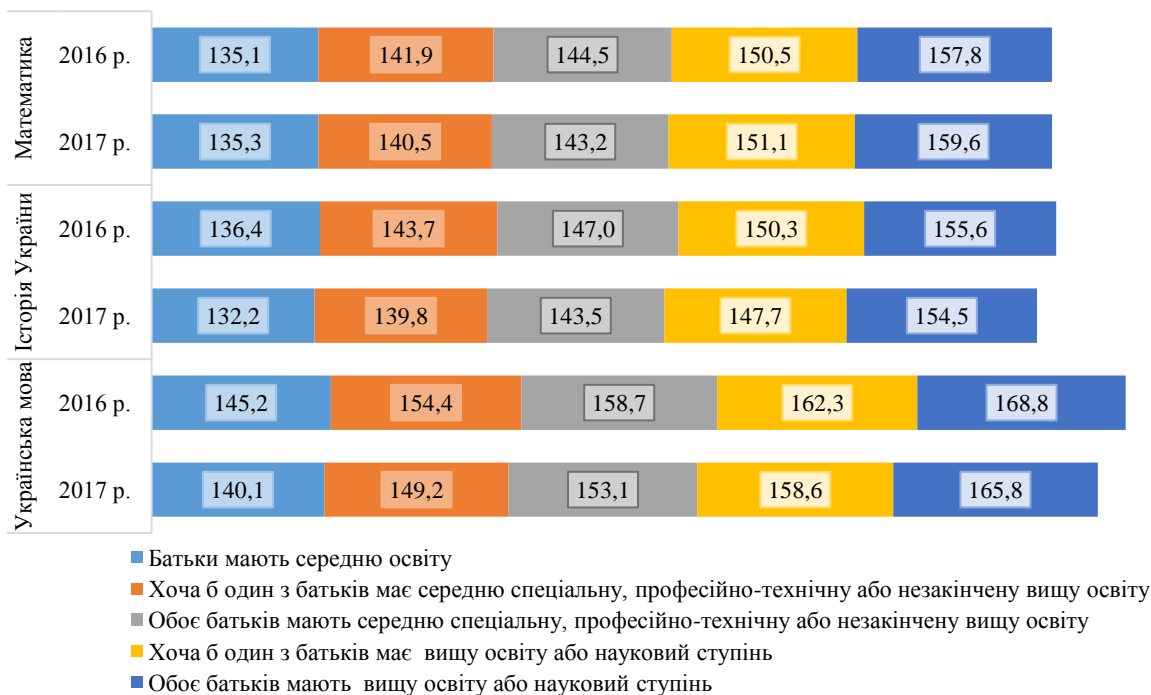
Діаграма 51. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за рівнем освіти батьків і закладом загальної середньої освіти, який для дітей обрали батьки

Очікувано, учні, в яких обоє батьків мають вищу освіту, отримали кращі результати тестування (у 2016 р. 158,9 балів, у 2017 р. 159,1 балів). Найнижчий середній бал у 2016 і 2017 рр. (136,5 і 133,5 відповідно) отримали випускники, в яких батьки мають середню освіту (діаграма 52). Крім того, різниця між найнижчими і найвищими результатами ЗНО у 2016 і 2017 рр. є практично незмінною (25,4 і 25,6 відповідно).

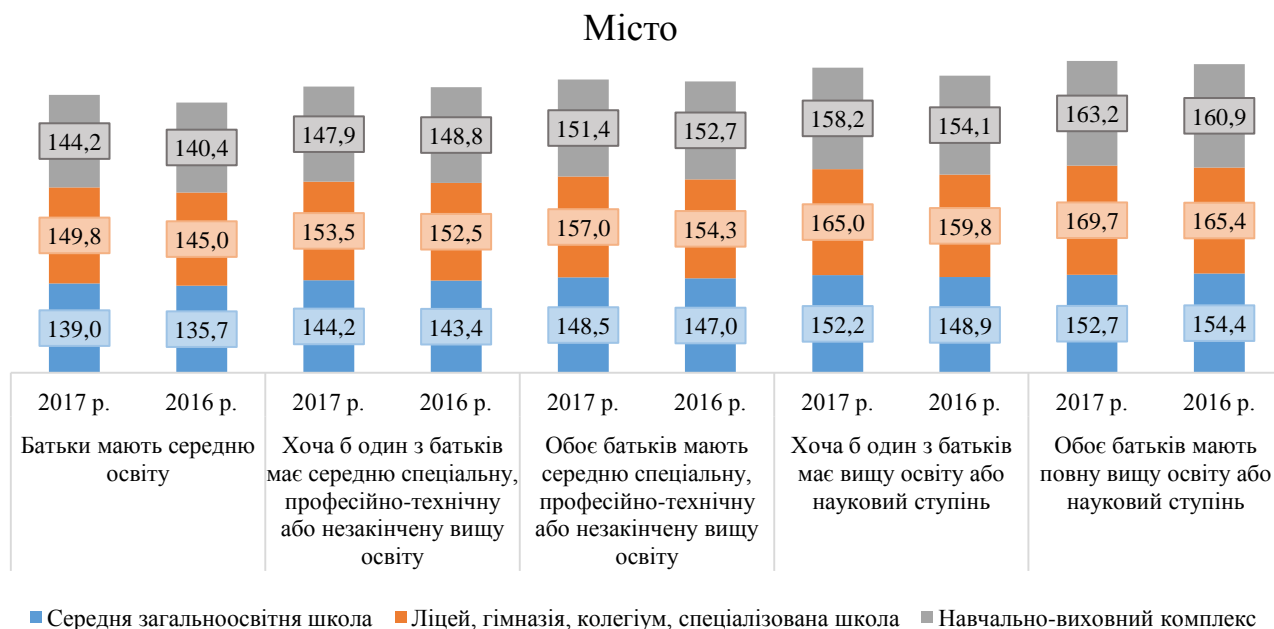
Діаграма 52. Результати складання ЗНО-2017 залежно від освіти батьків

Як видно з діаграми 53, **чим вищий рівень освіти мають батьки, тим вищий результат ЗНО отримують випускники, причому зв'язок є однаково сильним з різних предметів.** Зокрема: по середньому балу ЗНО з української мови розрив є найбільшим і становить у 2016 і 2017 рр. 23,6 і 25,6 балів відповідно. Це означає, що діти з родин, де обидва з батьків або опікунів мають вищу освіту чи хоча б хтось з них має науковий ступінь, мають набагато вищі шанси вступити на бюджетну форму навчання, ніж діти з родин, де батьки мають професійно-технічну або середню освіту. Розрив у навчальних досягнення дітей у розрізі освіти їхніх батьків більший навіть, ніж розрив між учнями з міських та сільських шкіл. Ця тенденція зберігається протягом двох досліджуваних років.

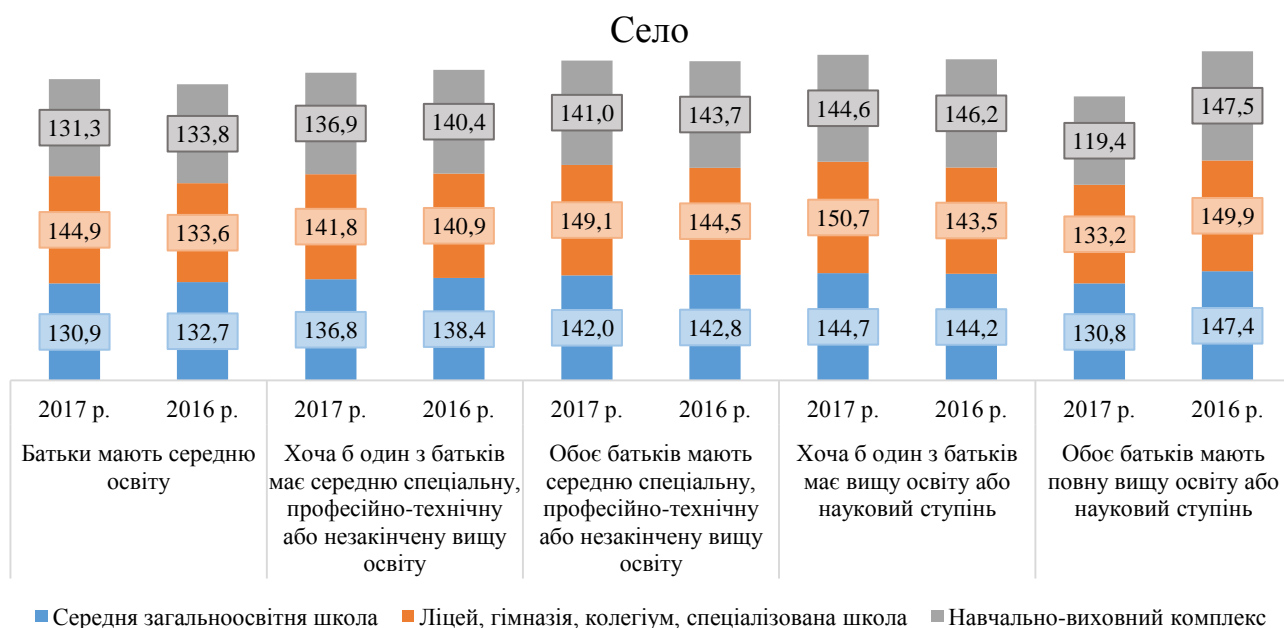
Діаграма 53. Середні бали ЗНО-2017 учасників анкетування за рівнем освіти батьків⁴

Також важливо відмітити, що розрив за показником «освіта батьків» зберігається приблизно у тому ж обсязі, незалежно від того, в якому типі навчального закладу учні здобували освіту – середній загальноосвітній школі, ліцеї чи гімназії або у НВК; чи вчилися вони в місті, чи у сільській місцевості (діаграми 54, 55).

Діаграма 54. Середні бали ЗНО-2017 учасників анкетування за рівнем освіти батьків, типами навчальних закладів та населеним пунктом (місто)

⁴ Під батьками мається на увазі батьки або інші родичі, які виховували респондента

Діаграма 55. Середні бали ЗНО-2017 учасників анкетування за рівнем освіти батьків, типами навчальних закладів та населеним пунктом (село)

Отже, причинно-наслідковий зв'язок між рівнем освіти батьків і рівнем успішності випускників є ключовим чинником, який має безпосередній зв'язок із рівнем успішності дітей.

Крім того, посада батьків також впливає на успішність учнів – учасників анкетування. Кращі результати мають учні (159,4 бали), в яких батьки є спеціалістами. Найнижчі результати ЗНО отримали випускники, в яких обоє батьків є працівниками без кваліфікації або сезонними робітниками (137,1 бал) (діаграма 56). Різниця в результатах ЗНО-2017 між цими категоріями учнів становить 22,3 бали. У 2016 році найвищі бали ЗНО також отримали діти, чий батьки працюють у сферах зайнятості, які потребують кваліфікованої праці.

Діаграма 56. Результати складання ЗНО-2017 залежно від посади батьків учнів

За однакової сфери зайнятості батьків, учні отримують різні бали ЗНО-2017, залежно від статі батьків (осіб, які виховують дітей). А саме: якщо батьки (або інші опікуни) чоловічої статі працюють у сфері ІТ, учні отримують вищі результати ЗНО (160,1 бал). Аналогічний зв'язок спостерігався й у 2016 році (161,5 балів). Мають вищий середній бал ЗНО-2017 (155,8 балів) ті випускники, у яких родичка жіночої статі працює в галузі журналістики чи реклами (діаграма 57). У 2016 році найвищі результати ЗНО показували учні, матері яких працювали в галузі освіти (157,0 балів) (діаграма 58). Найнижчий бал у 2016 і 2017 рр. показали респонденти, у яких батько працює у сільському господарстві та будівництві, а мати – у промисловості та сільському господарстві. Різниця між найвищим і найнижчим середніми балами ЗНО-2017 учнів, залежно від професії батька, становила 17,7, а в 2016 році – 16,1 бала. Залежно від професії матері, різниця балів ЗНО склала 19,4 (2017 р.) і 14,1 (2016 р.) бала. Отже, спостерігаємо зростання порівняно з 2016 р. розриву балів ЗНО-2017 в одинадцятикласників, залежно від сфери діяльності матері.

Діаграма 57. Результати складання ЗНО-2017 залежно від сфери зайнятості батьків учнів

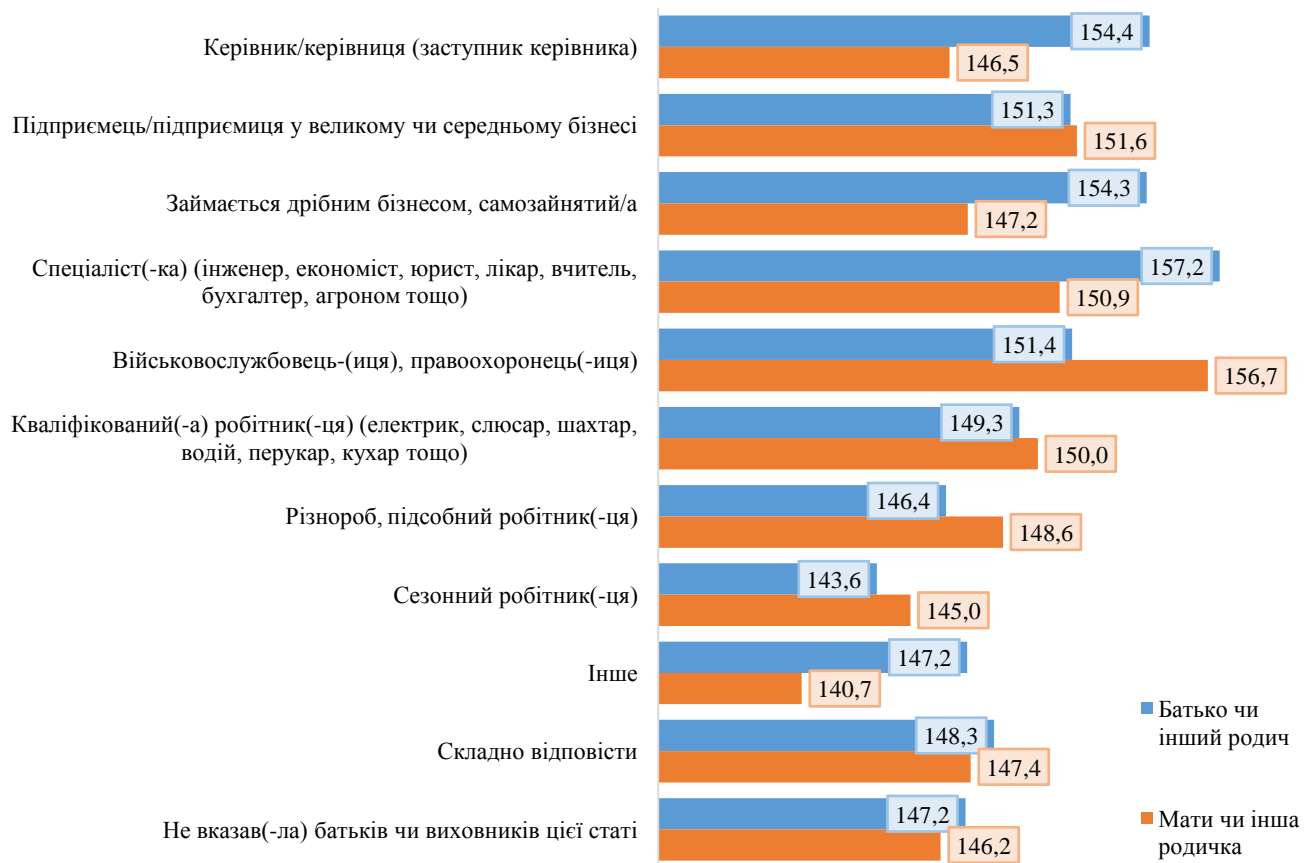
Діаграма 58. Результати складання ЗНО-2016 залежно від сфери зайнятості батьків учнів

Виявлені вище закономірності підтверджують і дані, наведені в діаграмі 59. У разі, якщо і батько, і матір – спеціалісти, учень демонструє вищі результати ЗНО-2017 порівняно з випускниками, батьки яких займають іншу посади. Найнижчі результати отримали під час складання тестів ЗНО одинадцятикласники, батьки яких не мають постійної зайнятості, а саме: є сезонними робітниками.

Діаграма 59. Результати складання ЗНО-2017 залежно від посади батьків учнів

Найвищі бали мають випускники, чиї батьки належать до широкої категорії спеціалістів (медик, учитель, економіст, програміст тощо). Найнижчі бали відповідно – у дітей некваліфікованих сезонних робітників (діаграма 60). Отже, тенденція протягом двох досліджуваних років залишається практично незмінною при загальному зниженні результатів ЗНО у досліджуваній категорії респондентів.

Діаграма 60. Результати складання ЗНО-2016 залежно від посади батьків учнів

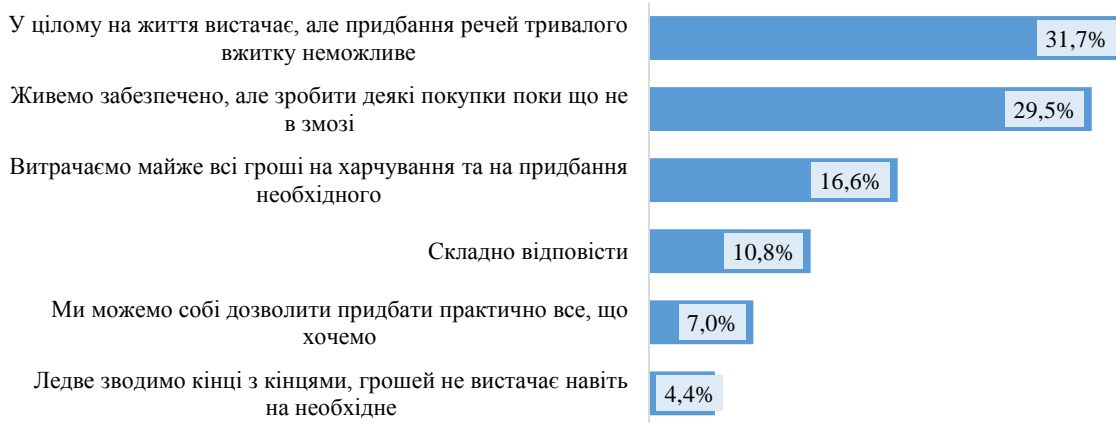
Стать самих респондентів певним чином також впливає на результати навчання. Серед анкетованих, хлопці склали 45,3 %, дівчата – 54,7 %. Цей зв'язок прослідковується у зв'язку з посадами батьків учнів. Найбільша різниця між балами ЗНО-2017 (9,8 бали) дівчат і хлопців спостерігається, коли у респондентів хоча б один із батьків є спеціалістом (157,9 і 148,1 бала відповідно), найменша (5,3 бали) – коли хоча б один із батьків є кваліфікованим робітником (145,5 і 140,2 бала відповідно) (діаграма 61).

Діаграма 61. Результати складання ЗНО-2017 залежно від посади батьків учнів (хлопців / дівчат)

5.2. Матеріальне становище родини

Матеріальне становище сім'ї певним чином впливає на результати навчання, тому в анкеті для учнів було запропоновано запитання щодо їхньої оцінки матеріального стану сім'ї. Загалом, найбільше (31,7 %) одинадятикласників зазначають, що в цілому на життя їхній родині коштів вистачає (діаграма 62).

Діаграма 62. Розподіл учасників анкетування 2017 р. залежно від матеріального стану сім'ї

Під час складання звіту нами були вивчені інші дослідження, що дотично мали аналогічні запитання. Так Центр «Нова Європа» та Фонд ім. Фрідріха Еберта спільно з соціологічною компанією GfK Ukraine у 2017 році провели соціологічне опитування української молоді – «Українське покоління Z: цінності та орієнтири». (<https://hmarochos.kiev.ua/2017/11/23/rezultati-opituvannya-chim-zhive-ta-tsikavitsya-ukrayinska-molod-infografika/>), під час якого було опитано 2000 респондентів у віці 14-29 років з усіх регіонів України (окрім АР Крим та непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей). Окрім цього, було проведено чотири фокус-групи у Львові, Одесі, Харкові та Чернігові. Описуючи фінансовий стан своєї родини, 53 % опитаних зазначило, що у них достатньо грошей на їжу, одяг і взуття, проте вони не можуть дозволити собі більш дорогих речей ніж холодильник чи телевізор.

Фонд ім. Фрідріха Еберта «Українське покоління Z: цінності та орієнтири»

Діаграма 61. Оцінка респондентами матеріального становища своєї сім'ї

Порівнюючи результати нашого дослідження і дослідження, проведеного Центром «Нова Європа» та Фондом ім. Фрідріха Еберта, можна констатувати певну кореляцію даних. Значно більшу кількість респондентів з досить високим матеріальним становищем сім'ї можна пояснити тим, що в опитуванні Фонду

брала участь молодь до 29 років, яка вже працює і дає додатковий дохід сім'ї (таблиця 4).

Таблиця 4

Розподіл учасників анкетування 2017 р. за їхньою оцінкою матеріального стану сім'ї

Запитання анкети щодо оцінки матеріального стану сім'ї респондента	Дані дослідження	
	Інституту	Фонду
Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідне	4,4 %	3,0 %
Ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо	7,0 %	13,0 %
Складно відповісти	10,8 %	9,0 %
Витрачаємо майже всі гроші на харчування та на придбання необхідного	16,6 %	21,0 %
Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі	29,5 %	13,0 %
У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку неможливе	31,7 %	53,0 %

Серед усіх областей України, у Волинській області найменше респондентів, які вважають, що сім'ї не вистачає коштів навіть на найнеобхідніше (2,5 %). Натомість у Одеській і Херсонській областях найбільше таких учнів (6,1 %). В Одеській області 27,5 % респондентів констатують, що загалом на життя їхній родині коштів вистачає (найменше серед областей України), в Черкаській області з цим погоджуються 36,4 % учнів (найбільше серед областей). Найбільше забезпечених (за оцінками одинадцятикласників) сімей (35,9 %), які тільки деякі покупки зробити не в змозі, живе в Івано-Франківській, найменше – в Луганській області (24,5 %). Найбільше найзаможніших родин, які можуть дозволити собі придбати все, що хочуть, проживають у Закарпатській (12,8 %), найменше – в Донецькій області (4,8 %). Натомість, серед тих, кому складно було відповісти на це запитання, найбільше учнів проживає в м. Києві і Одеській області (таблиця 5).

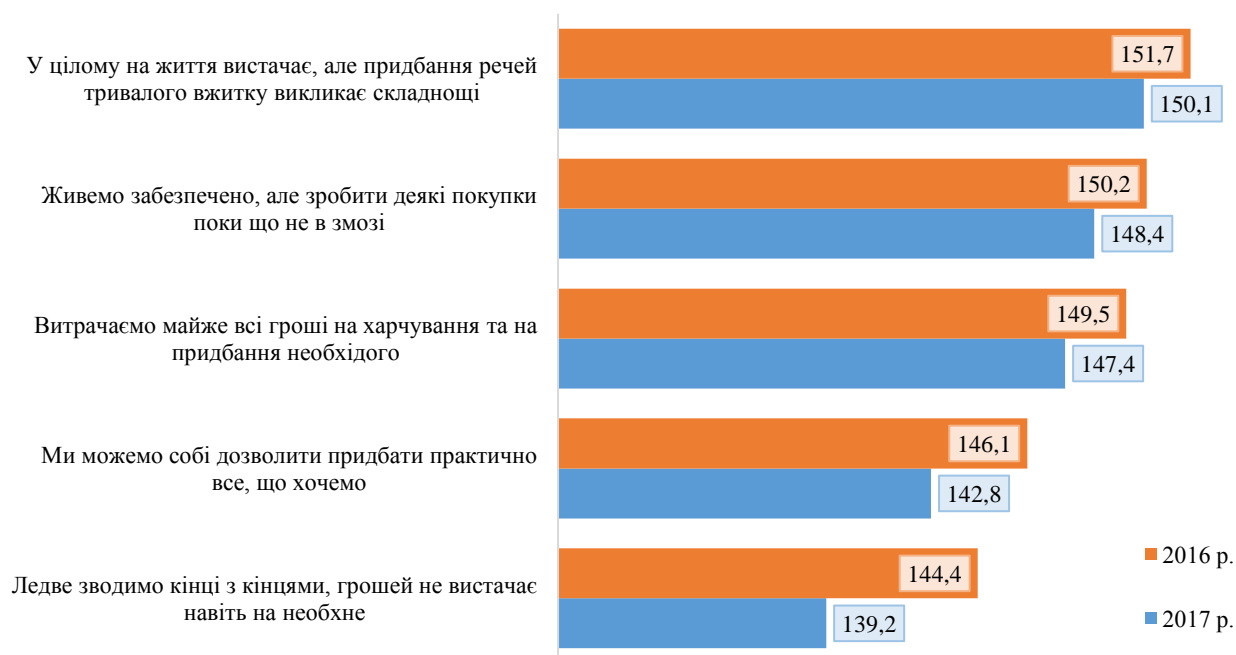
Таблиця 5

Розподіл учнів – учасників анкетування 2017 р. за оцінкою матеріального становища родини й регіонами розташування закладу загальної середньої освіти випускника

Регіон України	Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на найнеобхідніше	Витрачаємо майже всі гроші на харчування та на придбання найнеобхіднішого	У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку проблематичне	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі	Ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо	Складно відповісти
Вінницька	4,7%	14,9%	34,1%	31,1%	7,0%	8,3%
Волинська	2,5%	14,0%	32,1%	35,8%	7,2%	8,4%
Дніпропетровська	5,5%	19,0%	31,9%	25,0%	6,6%	12,1%
Донецька	5,2%	20,6%	34,2%	25,4%	4,8%	9,8%
Житомирська	4,2%	17,6%	34,0%	30,4%	6,0%	7,8%
Закарпатська	5,2%	12,3%	26,1%	33,3%	12,8%	10,3%
Запорізька	4,6%	19,0%	34,7%	26,0%	6,0%	9,8%
Івано-Франківська	3,5%	13,9%	29,6%	35,9%	7,8%	9,3%
Київська	4,9%	18,0%	32,5%	29,5%	5,9%	9,1%
Кіровоградська	5,9%	17,8%	32,8%	27,5%	7,2%	8,8%
Луганська	4,8%	21,8%	33,4%	24,5%	5,8%	9,7%
Львівська	3,5%	15,5%	29,0%	33,7%	7,0%	11,3%
м. Київ	3,0%	13,9%	28,9%	30,0%	6,8%	17,4%
Миколаївська	4,0%	16,6%	35,6%	26,1%	7,2%	10,5%
Одеська	6,1%	15,5%	27,5%	28,9%	8,0%	14,0%
Полтавська	4,1%	18,3%	35,3%	24,9%	7,4%	10,0%
Рівненська	4,6%	14,4%	31,1%	31,9%	7,5%	10,6%
Сумська	4,2%	18,4%	35,2%	25,9%	6,8%	9,5%
Тернопільська	4,3%	13,7%	29,7%	35,8%	7,8%	8,6%
Харківська	4,6%	20,3%	31,8%	25,7%	5,8%	11,8%
Херсонська	6,1%	18,7%	32,2%	30,5%	5,5%	6,9%
Хмельницька	3,2%	15,3%	32,8%	31,5%	6,7%	10,5%
Черкаська	3,5%	16,5%	36,4%	28,9%	5,2%	9,6%
Чернівецька	3,7%	13,6%	27,9%	33,5%	9,9%	11,4%
Чернігівська	4,3%	17,5%	34,8%	28,8%	5,4%	9,2%

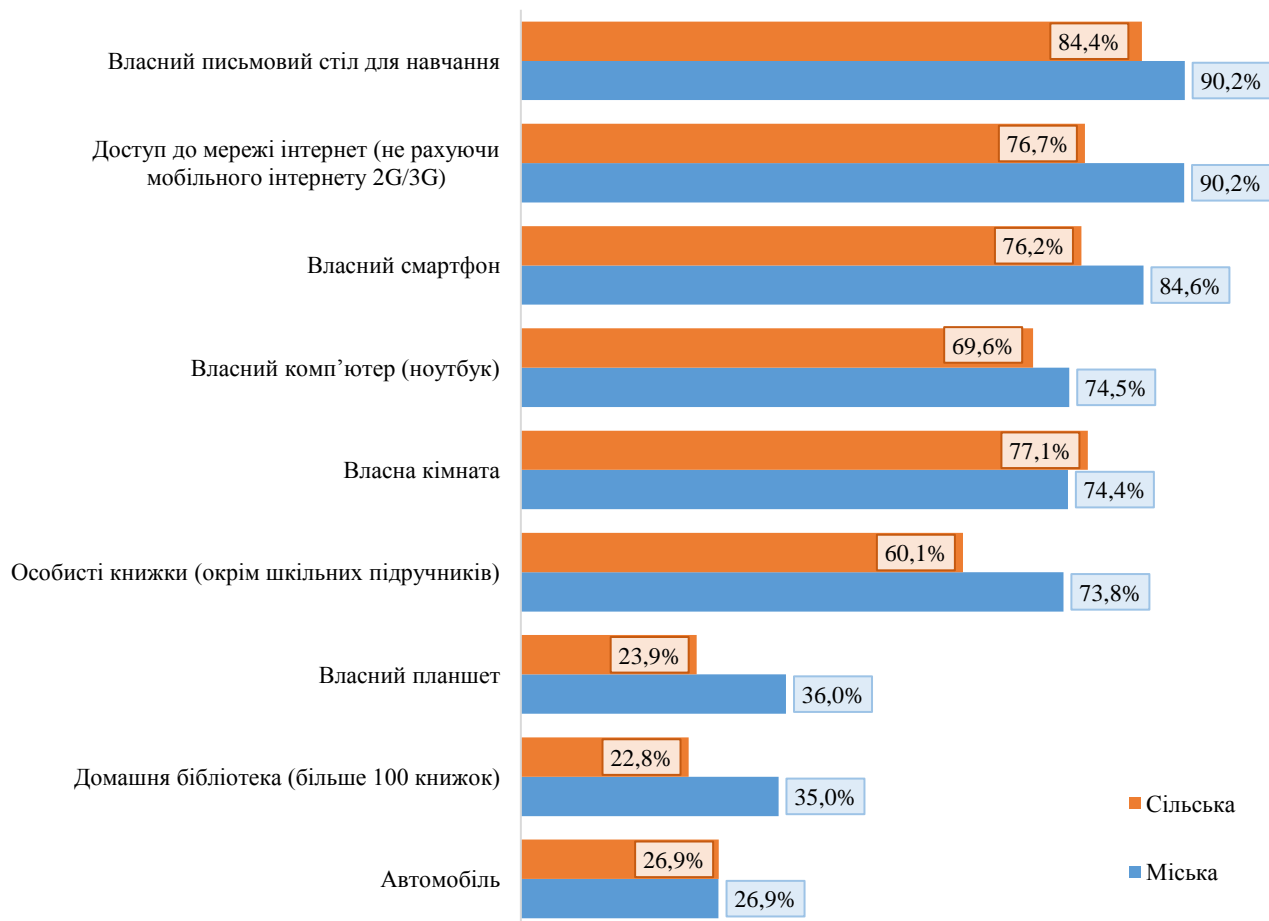
Випускники ЗНЗ, які оцінюють матеріальне становище своєї родини як таке, що «в цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає

труднощі», отримали найвищий середній бал ЗНО протягом двох останніх років (151,7 у 2016 і 150,1 бал у 2017 рр.), порівняно з тими учнями, які зазначають, що їхня сім'я «ледве зводить кінці з кінцями» (144,4 у 2016 і 139,2 бали у 2017 рр.). Крім того, спостерігається зростання розриву між найвищими і найнижчими балами ЗНО залежно від матеріального стану сім'ї у 2017 році, а саме: різниця балів у 2016 році склала 7,3, а в 2017 році – 10,9 бали (діаграм 62).

Діаграма 62. Розподіл учасників анкетування за матеріальним становищем родини учня та середнім балом ЗНО

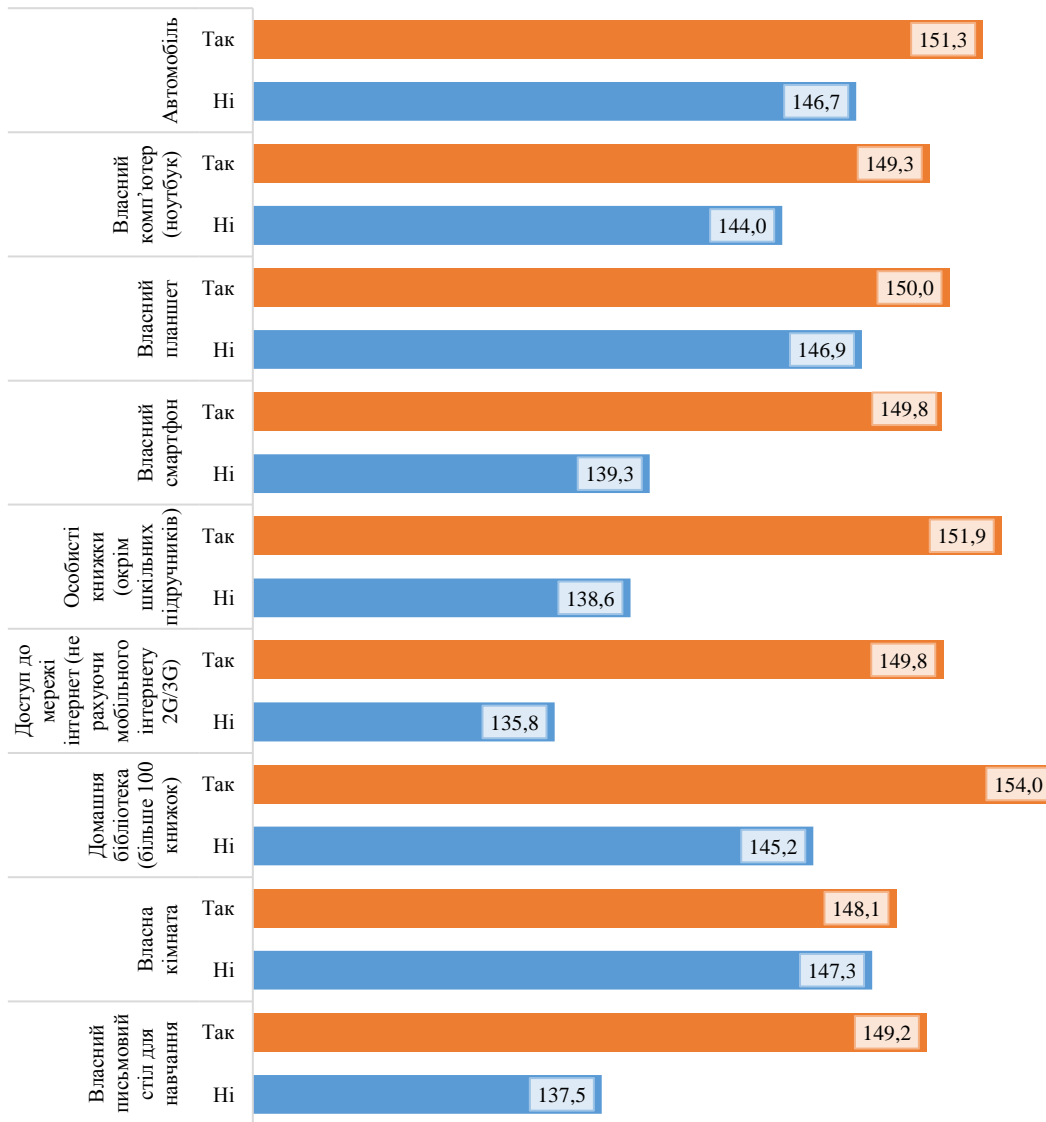
Загалом випускники шкіл сільської місцевості менше забезпечені засобами особистого користування, ніж учні міських шкіл. Найбільша різниця спостерігається у забезпеченні доступом до мережі Інтернет (13,5 %) та у наявності особистих книжок (13,7 %). Проте власну кімнату мають більшість учнів у сільській місцевості (діаграма 63). Це може бути зумовлено тим, що переважна більшість таких учнів проживає у приватних будинках, площа яких дозволяє забезпечити дитину власною кімнатою.

Діаграма 63. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за наявністю в них предметів розкоші або деяких особистих речей

Випускники, які мають домашню бібліотеку та власні книжки (окрім підручників), тобто багато читають, показали вищі результати при складанні зовнішнього незалежного оцінювання (154,0 балів) у порівнянні з тими, у кого немає домашньої бібліотеки (145,2 бали). Натомість, результати учнів, які мають / не мають власну кімнату, суттєво не зазнали змін у 2017 р., порівняно з 2016 р. (різниця на 0,8 балу). Найбільшу різницю результатах навчання демонструють одинадцятикласники, якщо вони мають доступ до мережі Інтернет, на відміну від тих, які такого доступу не мають (різниця в 14 балів) (діаграма 64).

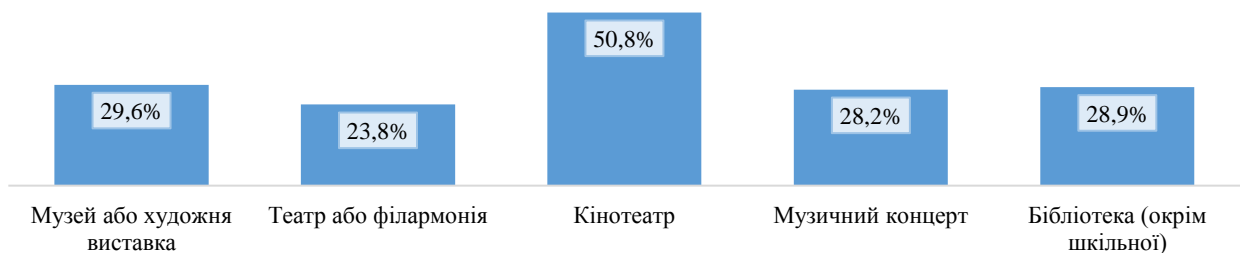
Отже, кращі результати ЗНО-2017 в учнів, які мають власну бібліотеку або доступ до Інтернет, не впливає на результат ЗНО – наявність / відсутність власної кімнати.

Діаграма 64. Середній бал учасників анкетування 2017 р. за наявністю в них предметів розкоші або деяких особистих речей

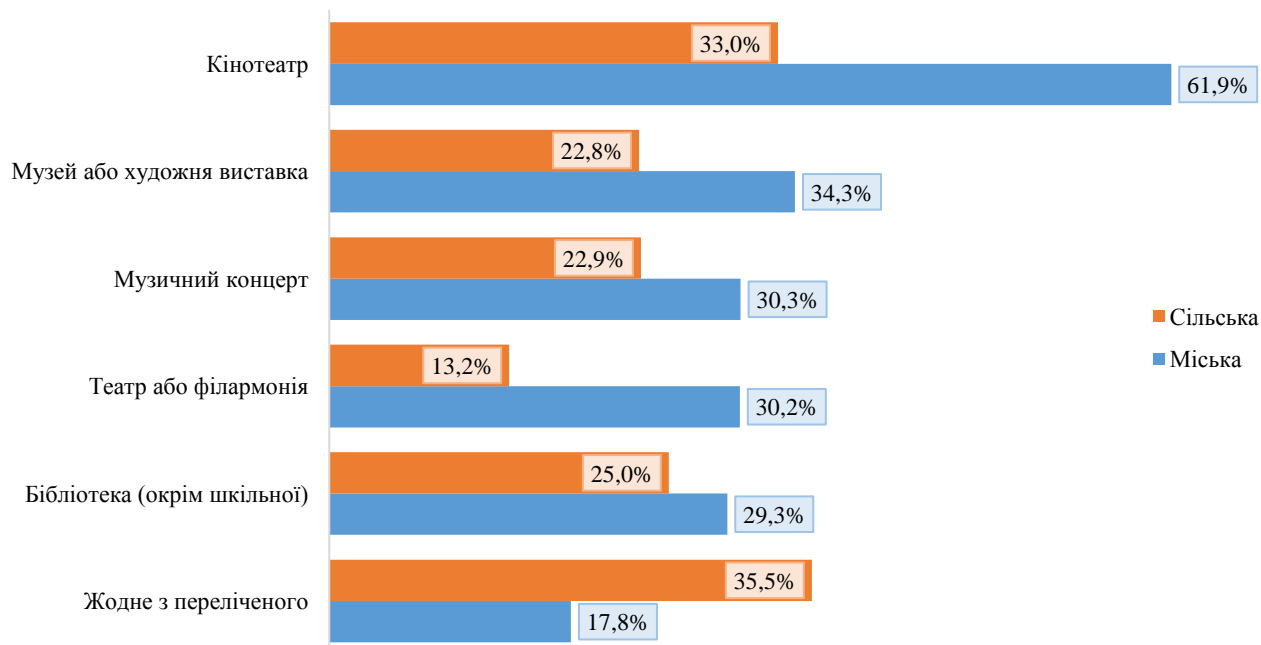
5.3. Культурний капітал родини

Найбільш відвідуваними серед респондентів є кінотеатри, найменш відвідуваними – театри та філармонії (діаграма 65).

Діаграма 65. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за відвідуванням громадських заходів

Проте у містах більше випускників відвідують різноманітні громадські заходи, наприклад, учні у містах майже в 2 рази більше відвідують кінотеатри, ніж у селах. Натомість у сільській місцевості більше третини таких, які або відвідують інші громадські заходи, або не відвідують їх взагалі (діаграма 66).

Діаграма 66. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за відвідуванням громадських заходів і місцем розташування закладу освіти

Серед учнів, які навчаються в закладах освіти Закарпатської області найменше тих, хто відвідує музеї або художні виставки (20,6 %), театри або філармонії (14,0 %), кінотеатри (37,6 %), музичні концерти (19,4 %) і найбільше таких, яким не підходить жодне з переліченого (36,4 %) (таблиця 6). Найбільше учнів (36,9 %) відвідують бібліотеки у Волинській області. У м. Києві учні більше користуються можливостями відвідування громадських заходів, окрім музичних концертів, які у більшості відвідують одинадцятикласники Полтавської області.

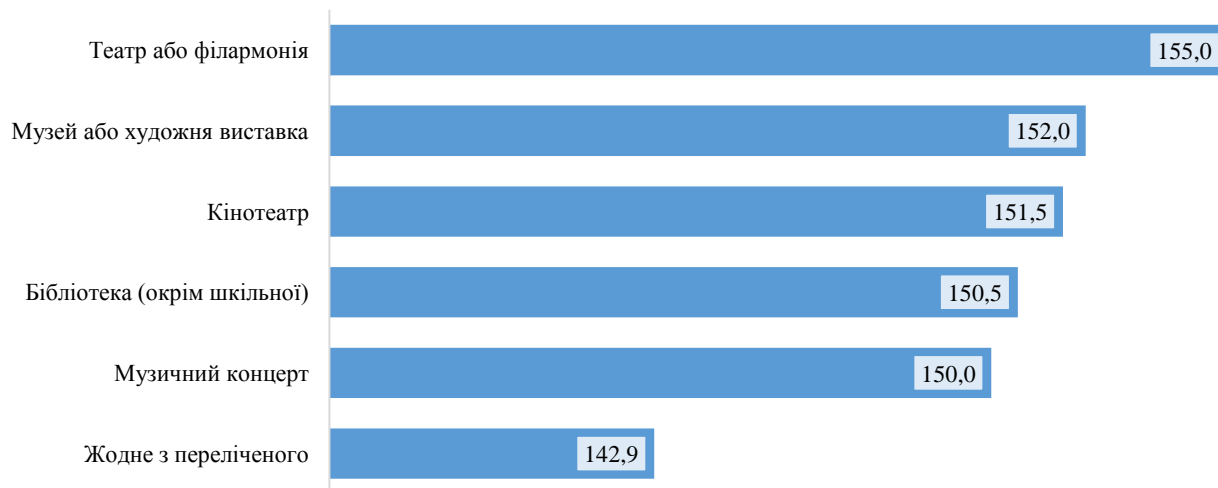
Таблиця 6

Розподіл учнів – учасників анкетування 2017 р. за відвідуванням громадських і культурних місць й регіонами розташування закладу загальної середньої освіти випускника

Регіон України	Музей або художня виставка	Театр або філармонія	Кінотеатр	Музичний концерт	Бібліотека (окрім шкільної)	Жодне з переліченого
Вінницька	29,9%	25,6%	39,9%	27,1%	35,3%	26,1%
Волинська	27,4%	20,5%	43,4%	33,3%	36,9%	27,8%
Дніпропетровська	30,8%	28,1%	62,2%	27,1%	24,2%	18,4%

Донецька	25,3%	18,4%	51,2%	26,7%	26,5%	26,6%
Житомирська	27,2%	20,6%	45,3%	27,5%	31,5%	25,9%
<u>Закарпатська</u>	<u>20,6%</u>	<u>14,0%</u>	<u>37,6%</u>	<u>19,4%</u>	25,1%	<u>36,4%</u>
Запорізька	26,0%	21,4%	57,9%	24,1%	25,1%	22,4%
Івано-Франківська	25,3%	20,9%	53,8%	32,8%	30,5%	24,4%
Київська	34,4%	28,2%	61,1%	23,7%	27,6%	19,6%
Кіровоградська	26,1%	26,6%	38,4%	30,1%	33,2%	26,0%
Луганська	24,5%	10,8%	43,0%	30,0%	28,9%	28,3%
Львівська	29,0%	26,9%	52,2%	28,5%	27,8%	24,7%
<u>м. Київ</u>	<u>55,0%</u>	<u>42,7%</u>	<u>80,6%</u>	32,1%	<u>20,9%</u>	<u>8,2%</u>
Миколаївська	34,8%	24,3%	59,4%	28,3%	29,8%	18,9%
Одеська	29,5%	27,7%	58,0%	28,4%	27,1%	21,0%
Полтавська	30,1%	21,5%	49,2%	<u>35,0%</u>	30,7%	24,8%
Рівненська	26,9%	17,2%	38,0%	25,0%	29,5%	30,9%
Сумська	36,5%	24,0%	49,0%	25,9%	35,1%	22,2%
Тернопільська	24,5%	26,4%	44,2%	29,9%	27,0%	27,3%
Харківська	34,1%	27,8%	58,7%	25,6%	21,9%	21,2%
Херсонська	25,8%	27,1%	53,7%	29,5%	28,8%	23,2%
Хмельницька	30,2%	22,6%	52,3%	31,0%	31,5%	22,1%
Черкаська	31,2%	18,7%	45,3%	29,9%	31,8%	26,4%
Чернівецька	24,0%	24,3%	49,7%	26,1%	27,4%	26,5%
Чернігівська	30,1%	29,3%	46,7%	28,2%	29,1%	23,4%

Відвідування школярами театру й філармонії найбільше впливає на рівень освіченості, а саме на результати ЗНО, під час якого такі учні отримали в середньому 155 балів. Найнижчі результати продемонстрували учні, які не відвідують громадські і культурні заходи (142,9 балів) (діаграма 67). Різниця балів першої і другої груп учнів становить 12,1 бал. Щодо відвідування громадських заходів, то найбільша різниця середнього тестового бала (4,98) спостерігається між учнями, які відвідують театр або філармонію та тими, які відвідують музичні концерти. **Отже, учні, які мають доступ і відвідують культурні і громадські заходи, успішніше складають ЗНО ніж ті, хто не хоче або не може підняти свій інтелектуальний рівень.**

Діаграма 67. Середній бал учасників анкетування 2017 р. за відвідуванням громадських заходів

У дослідженні вивчалось питання відвідування одинадцятикласниками гуртків (курсів) на платній основі. Було підібрано реєстр платних гуртків (курсів), відвідування яких свідчитиме (опосередковано) про матеріальний статок родини респондента (наприклад, великий теніс, курси дизайну тощо). Четверть (найбільше) опитуваних відвідують курси іноземних мов, найменше – гуртки кінного спорту (1,6 %) (діаграма 68).

Діаграма 68. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за відвідуванням платних гуртків/курсів

У м. Києві найбільше (44,6 %) випускників відвідує курси іноземної мови, найменше (14,9 %) – в Рівненській області. Крім того, у м. Києві найбільше учнів 11 класів, які відвідують курси дизайну, заняття з бойових мистецтв, кінного спорту і великого тенісу (4,3 %, 12,6 %, 2,7 % і 3,2 % відповідно). Курси програмування чи робототехніки найбільше одинадцятикласників відвідують в

Харківській області, найменше – в Сумській і Черкаській областях (по 2,4 %). Проте у Черкаській області найбільше учнів відвідують танцювальні чи балетні студії або музичні школи (16,8 % і 12,5 % відповідно) (таблиця 7). У Рівненській області найбільше (61,2 %) школярів не відвідують жоден з перелічених гуртків/курсів, у Дніпропетровській області таких учнів найменше (41,9 %). Отже, більше платні гуртки (курси) відвідують учні, що мешкають у мегаполісах, дуже великих і великих містах.

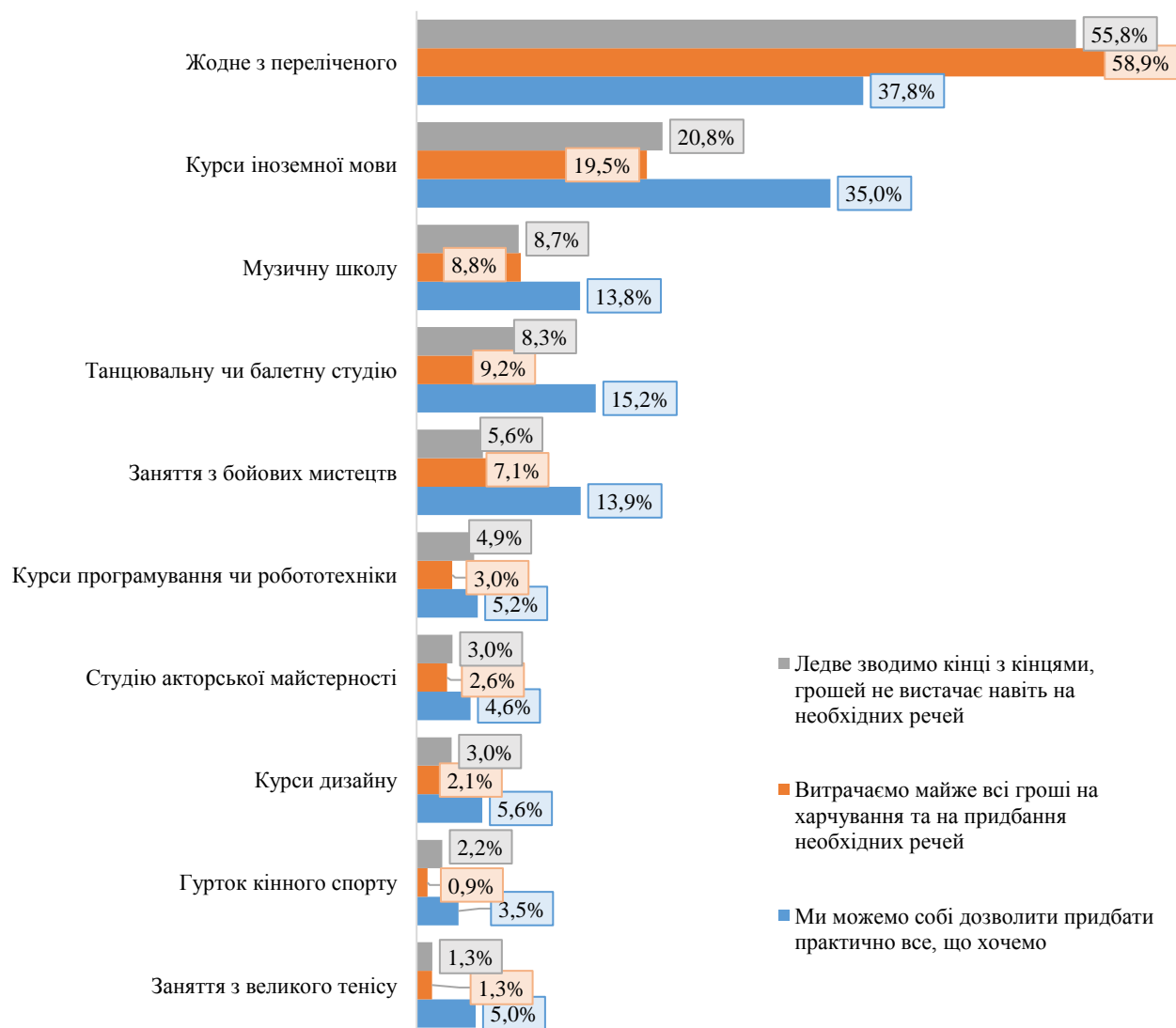
Таблиця 7

Розподіл учнів – учасників анкетування за відвідуванням платних гуртків/курсів й регіонами розташування закладу загальної середньої освіти випускника

Регіон України	Курси іноземної мови	Курси програмування чи робототехніки	Танцювальну чи балетну студію	Студію акторської майстерності	Музичну школу	Курси дизайну	Заняття з бойових мистецтв	Гурток кінного спорту	Заняття з великого тенісу	Жодне з переліченого
Вінницька	25,6%	4,1%	11,8%	2,4%	9,2%	2,4%	10,3%	1,6%	2,6%	51,6%
Волинська	16,2%	3,0%	6,4%	1,8%	9,4%	3,8%	9,0%	2,1%	3,0%	60,4%
Дніпропетровська	32,0%	4,9%	13,7%	4,6%	10,6%	4,0%	13,0%	1,5%	2,5%	41,9%
Донецька	27,2%	3,5%	12,6%	3,9%	9,9%	3,2%	10,7%	0,9%	2,1%	49,0%
Житомирська	22,4%	2,6%	11,6%	1,5%	8,5%	2,2%	10,3%	1,3%	2,6%	53,8%
Закарпатська	23,3%	3,2%	7,3%	2,7%	10,2%	3,2%	6,1%	1,7%	2,5%	55,4%
Запорізька	22,6%	4,2%	11,6%	3,7%	8,7%	4,2%	9,7%	1,7%	2,2%	50,6%
Івано-Франківська	21,9%	3,8%	8,6%	3,2%	9,5%	3,8%	7,9%	1,7%	2,6%	56,8%
Київська	35,0%	3,1%	10,8%	2,7%	10,9%	3,1%	10,0%	1,6%	2,0%	44,7%
Кіровоградська	20,9%	3,8%	11,8%	2,5%	9,0%	3,3%	9,2%	1,7%	1,7%	55,0%
Луганська	17,6%	3,0%	11,6%	2,2%	9,6%	1,9%	9,7%	1,2%	1,2%	58,6%
Львівська	28,3%	4,2%	10,1%	2,1%	9,7%	2,6%	7,3%	1,3%	2,2%	52,2%
<u>м. Київ</u>	44,6%	6,1%	12,0%	4,6%	11,1%	4,3%	12,6%	2,7%	3,2%	36,0%
Миколаївська	25,5%	3,6%	13,0%	3,5%	9,5%	3,1%	10,9%	1,1%	1,9%	50,5%
Одеська	34,5%	4,2%	11,5%	4,0%	10,5%	4,2%	10,3%	1,6%	2,3%	43,7%
Полтавська	23,6%	2,5%	12,6%	2,7%	11,8%	3,1%	7,6%	1,8%	2,9%	52,3%
Рівненська	14,9%	5,8%	7,9%	2,0%	11,0%	3,3%	6,2%	1,6%	1,6%	61,2%
Сумська	21,7%	2,4%	10,8%	2,7%	7,4%	2,8%	8,3%	0,8%	2,1%	55,7%
Тернопільська	24,4%	2,7%	13,1%	2,7%	10,4%	3,1%	6,9%	1,4%	1,7%	53,9%
Харківська	29,1%	6,2%	13,5%	4,8%	9,2%	3,7%	11,2%	1,9%	1,8%	46,4%
Херсонська	20,9%	2,8%	9,8%	4,4%	8,5%	4,2%	10,8%	1,6%	1,8%	53,6%
Хмельницька	27,2%	4,4%	11,5%	2,3%	10,8%	2,9%	11,4%	1,7%	1,8%	47,7%

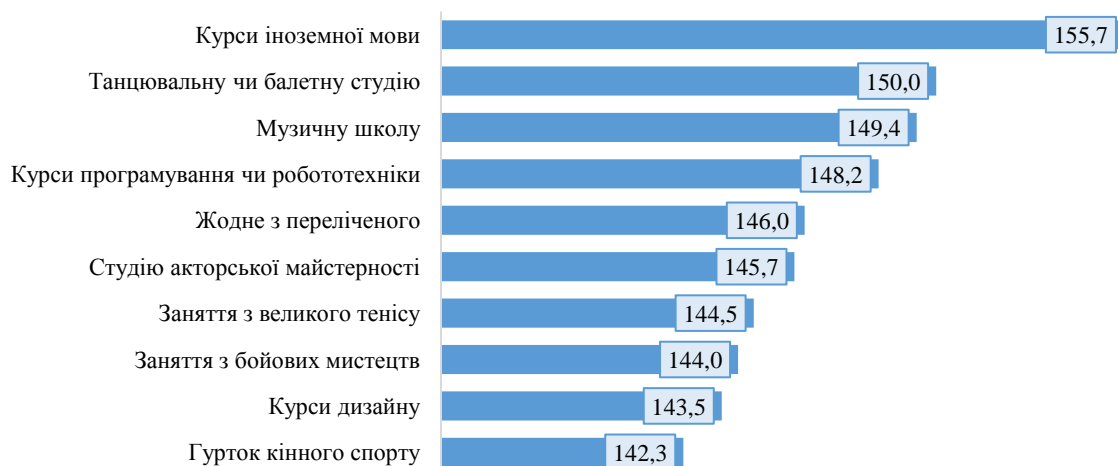
Черкаська	22,6%	2,4%	16,8%	3,3%	12,5%	2,9%	10,3%	1,5%	2,3%	49,8%
Чернівецька	19,4%	2,7%	10,5%	2,6%	10,1%	3,2%	7,9%	1,7%	2,8%	53,4%
Чернігівська	19,0%	2,7%	10,6%	3,4%	8,7%	1,6%	7,3%	1,4%	1,4%	57,8%

Проаналізувавши діаграму 69, констатуємо, що на платній основі відвідує різні гуртки більше учні з забезпечених сімей, ніж учнів з менш забезпечених сімей. Серед опитаних, сім'ї яких або ледь зводять кінці з кінцями, або коштів вистачає на найнеобхідніше, більше половини тих (55,8 % і 58,9 %), хто не відвідує жодних секцій та курсів на платній основі, що майже на 20 % більше, ніж серед одинадцятикласників, сім'ї які можуть дозволити собі придбати практично все (37,8 %).

Діаграма 69. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за матеріальним становищем родини учня та відвідуванням платних гуртків/курсів

Відвідування респондентами курсів іноземних мов найбільше вплинуло на освітні результати, а саме: 155,7 – середній бал ЗНО-2017 отримали одинадцятикласники, які відвідували такі курси. Натомість відвідування гуртка кінного спорту найменше вплинуло на результат ЗНО, який склав 142,3 бали (діаграма 70).

Діаграма 70. Середній бал учасників анкетування 2017 р. за відвідуванням платних гуртків/курсів

Таким чином, можна констатувати наступне. Доступ до гуртків (безкоштовних, платних), відвідування культурних, просвітницьких, громадських заходів позитивно впливає результати ЗНО. Про це свідчать результати ЗНО 2016 і 2017 рр.

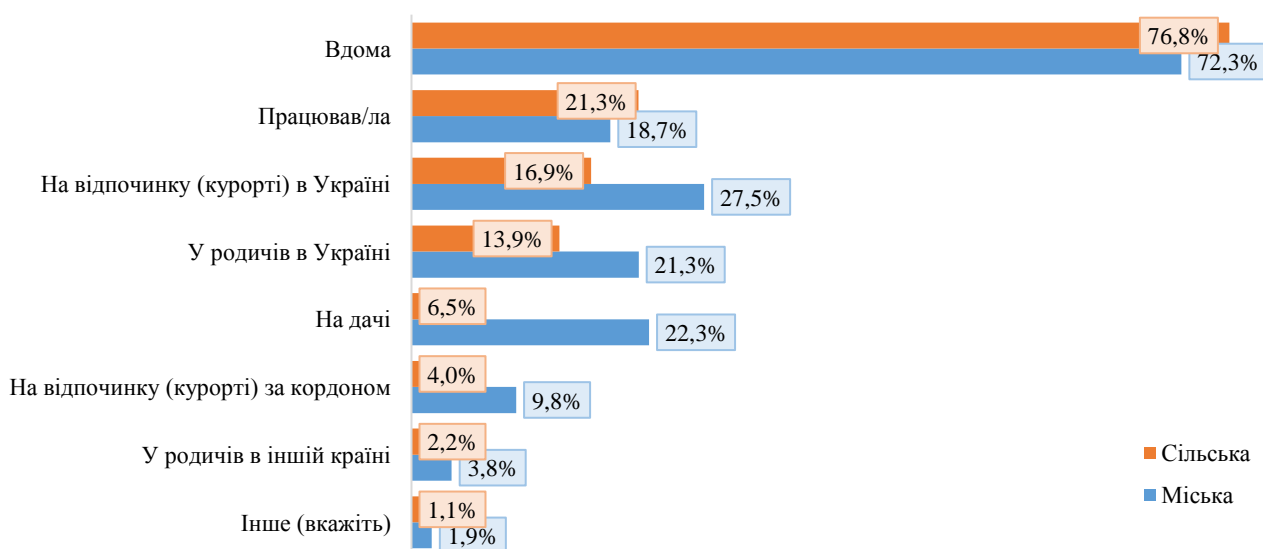
Проте спостерігається дисбаланс щодо перелічених видів позашкільної неформальної освіти у випускників міст і сіл.

Можна зробити припущення, що одним з чинників суттєвого розриву у балах, отриманих за результатами ЗНО, є відсутність комфортного доступу до освітніх і культурних ресурсів учнів – випускників, що проживають у сільській місцевості.

Зрізом такого висновку може слугувати результат ЗНО випускників Закарпатської області, які його склали на нижчі бали в порівнянні з іншими регіонами на фоні найнижчого відвідування гуртків, культурно-просвітницьких і громадських заходів. Отже, **сформований соціокультурний світогляд сприяє**

успішній здачі ЗНО і збільшує шанси випускника вступити до вищого навчального закладу.

Більше 70 % учнів, з перевагою сільської місцевості над міською, останні літні канікули провели вдома. Крім того, кожен п'ятий респондент сільської місцевості влітку працював. По всіх інших даних за місцем проведення останніх літніх канікул учнів більше з міських шкіл. Найбільша різниця між кількістю учнів міських і сільських шкіл спостерігається у перебуванні влітку на дачі, а саме: 15,8 %. Невелика частка учнів відпочивали на курортах або у родичів за кордоном, проте у міській місцевості таких респондентів удвічі більше, ніж у сільській (13,6% та 6,2% відповідно) (діаграма 71).

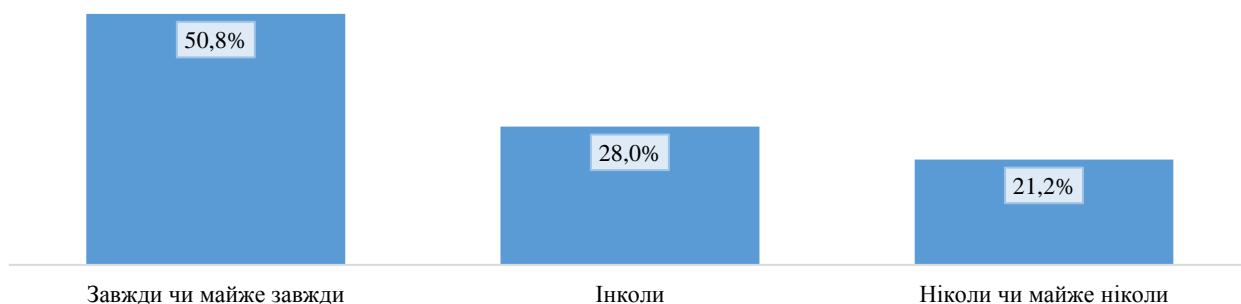
Діаграма 71. Розподіл учасників анкетування 2017 р. за місцем проведення останніх літніх канікул

Учні, які влітку відпочивали на курортах за кордоном, отримали найвищі середні бали ЗНО-2017 (155,7 балів), найнижчі бали отримали респонденти, які останнє шкільне літо працювали (143,9 балів). Різниця середнього балу між цими категоріями учнів склала 11,8 бала (діаграма 72).

Діаграма 72. Середній бал учасників анкетування 2017 р. за місцем проведення останніх літніх канікул

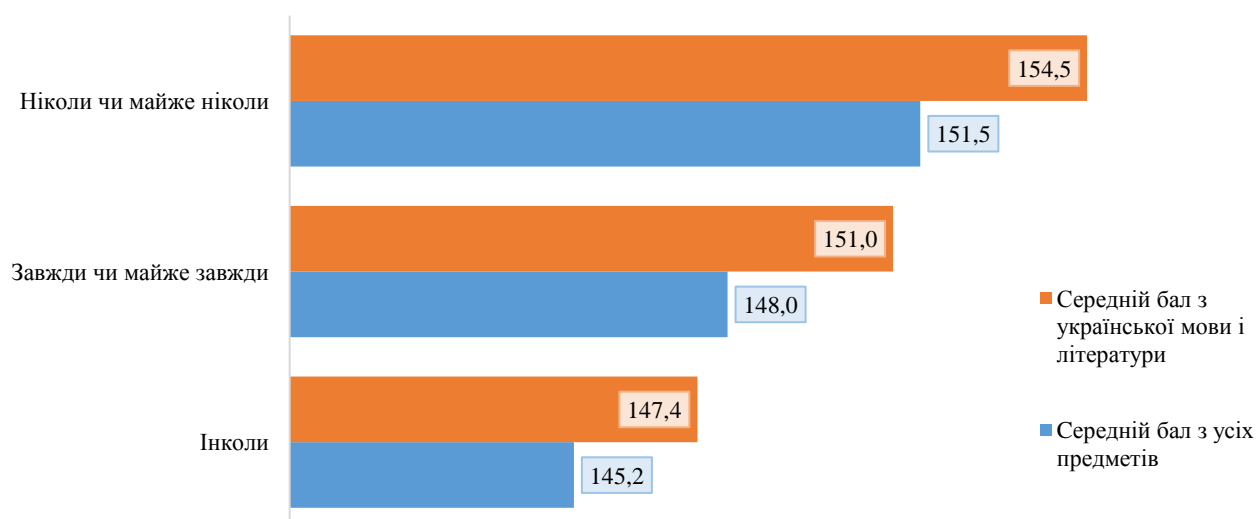
Серед опитаних, 50,8 % відповіли, що завжди чи майже завжди спілкуються українською мовою вдома, 28,0 % – інколи. У 2016 році аналогічні показники становили 51,5 % і 21,9 % відповідно. Проте кожен п'ятий учень зазначив, що ніколи або майже ніколи не спілкується вдома українською мовою (діаграма 73).

Діаграма 73. Розподіл випускників 2017 р. за частотою спілкування українською мовою в сім'ї

Досить неочікуваним результатом є те, що ті респонденти, які ніколи або майже ніколи вдома не спілкуються українською мовою мають кращі результати з відповідного предмету та середній бал ЗНО-2017 (154,5 і 151,5 балів з української мови і літератури й середній з усіх предметів відповідно), ніж ті, які спілкуються нею постійно (151,0 і 148,0 балів з української мови і літератури й середній з усіх предметів відповідно). Проте загалом середній бал ЗНО-2017 з української мови в усіх випадках є вищим у середньому на 3 бали, ніж середній бал з усіх інших предметів (діаграма 74). У 2016 році середній бал з усіх предметів учні, які завжди чи майже завжди спілкуються в сім'ї українською мовою, по ЗНО

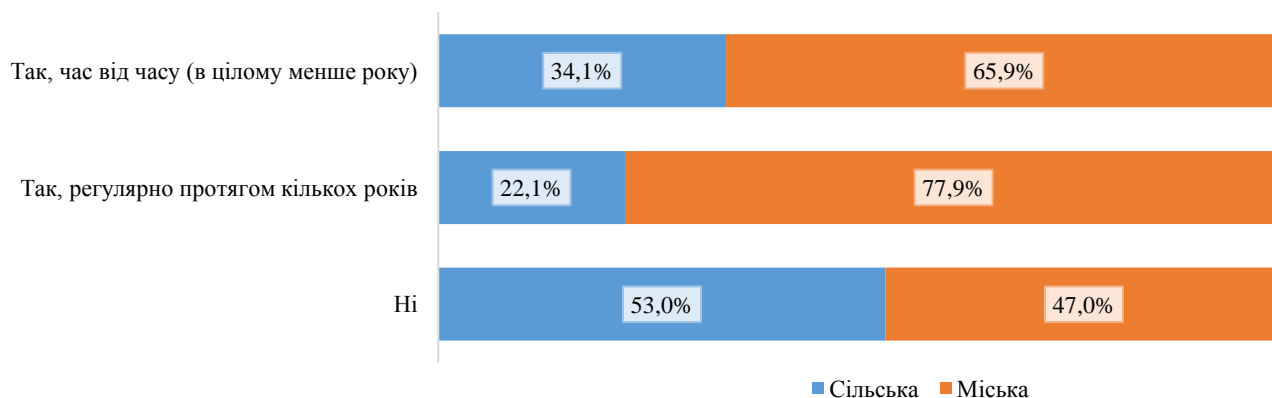
з української мови і літератури отримали 157, а середній з усіх предметів – 147 балів.

Діаграма 74. Середній бал учасників анкетування 2017 р. за частотою спілкування українською мовою в сім'ї

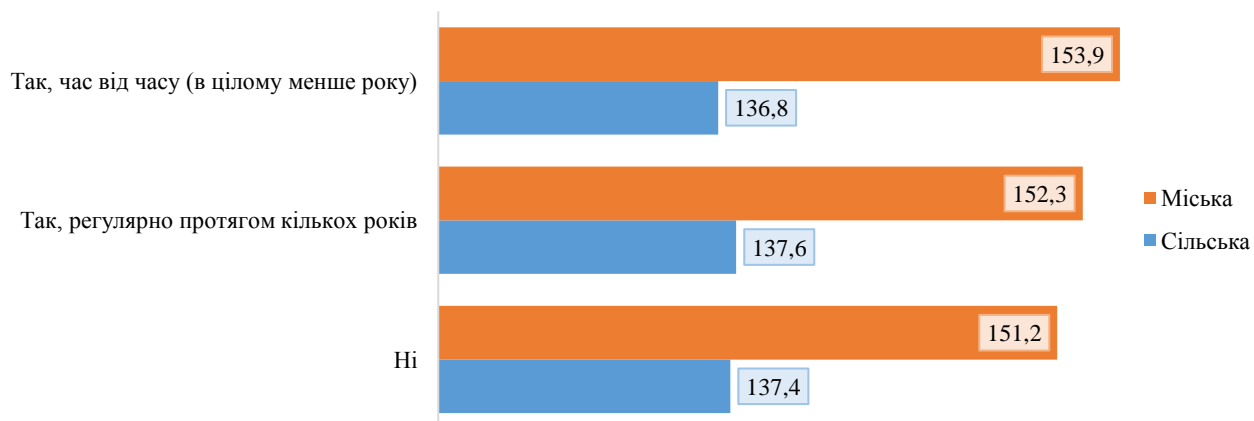
5.4. Вступ до школи/класу

У міській місцевості, у порівнянні з сільською місцевістю, більшість учнів перед школою відвідували дитячий садок, а саме: на 55,8 % більше учнів міських шкіл протягом кількох років відвідували садочок регулярно і на 31,8 % більше учнів у містах відвідували дитячий садок час від часу (діаграма 75).

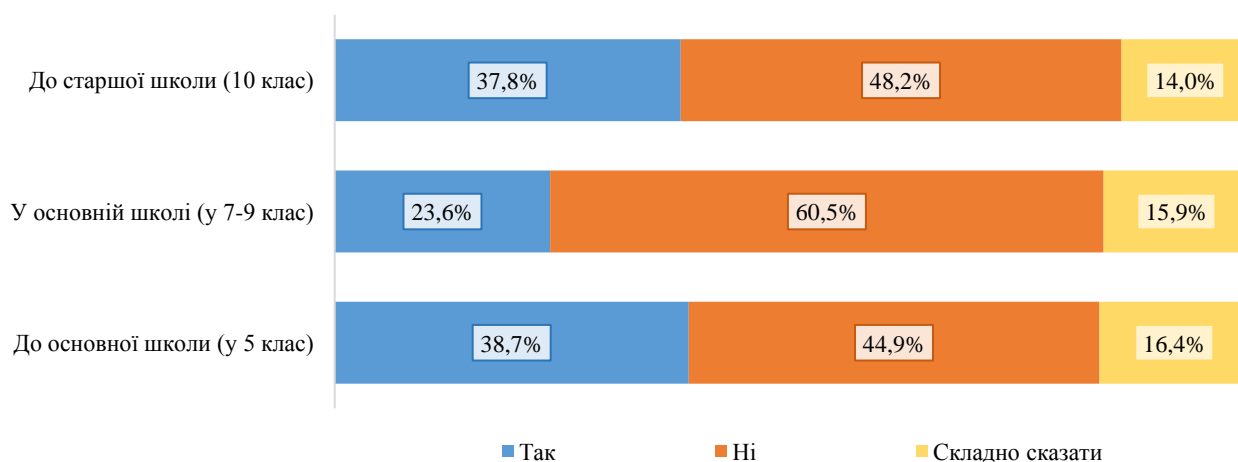
Діаграма 75. Розподіл випускників 2017 р. за відвідуванням дитячого садка

Загалом, відвідування дитячого садка не вплинуло на результати складання ЗНО-2017. Так, для випускників, які перед школою регулярно відвідували міський дитячий садок або не відвідували його, різниця середнього бала склала 2,7 на користь тих, хто відвідував садочок, у сільській місцевості – 0,6 бала на користь тих учнів, які зовсім не відвідували дитячий садок (діаграма 76).

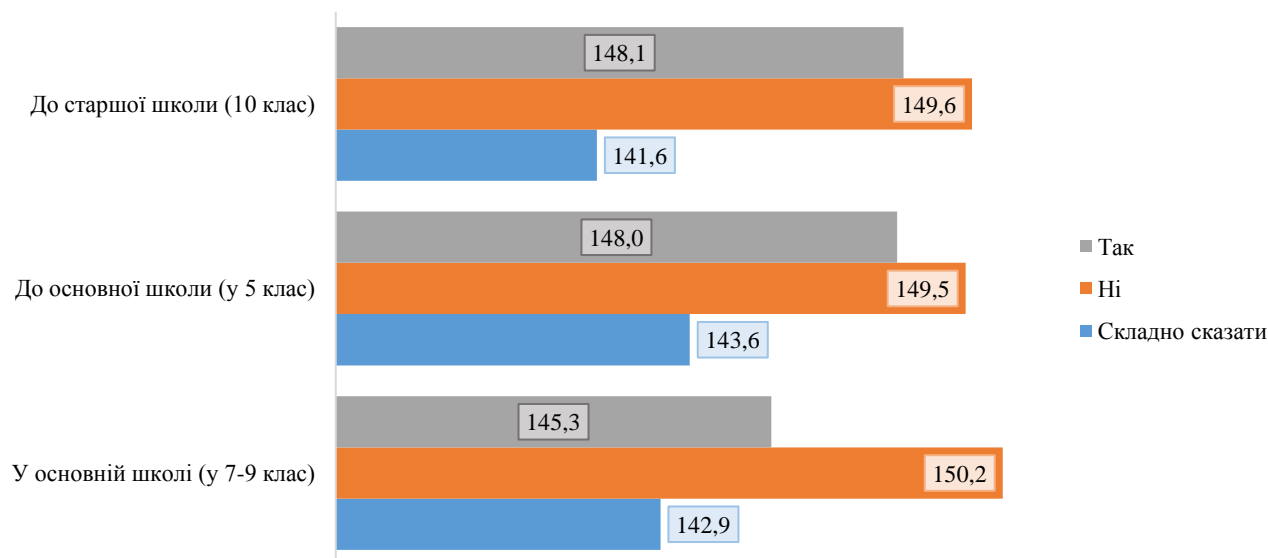
Діаграма 76. Результати складання ЗНО залежно від відвідування учнем дитячого садка

Найбільше учнів (38,7 %) проходило співбесіду, тестування або іспит для зарахування у 5-й клас закладу освіти, найменше – у 7-9-й класи (23,6 %) (діаграма 77).

Діаграма 77. Розподіл випускників 2017 р. за проходженням співбесіди, тестування або іспиту для зарахування в певний клас закладу освіти

Учні, які вступали до 10-го класу за співбесідою чи тестуванням, отримали на 1,5 бали нижчі результати ЗНО на відміну від тих, хто таких випробувань не проходив (148,1 і 149,6 балів відповідно). Аналогічна картина спостерігається в разі, якщо учні проходили вступний іспит до 5-го класу (148,0 і 149,5 балів відповідно). Якщо школярі вступали до 7-9-го класу за співбесідою чи тестуванням, різниця в балах ЗНО була більшою на 4,9 бали в порівнянні з тими, кого зараховували без вступних випробувань (145,3 і 150,2 бали відповідно) (діаграма 78).

Діаграма 76. Результати складання ЗНО залежно від проходженням співбесіди, тестування або іспиту для зарахування в певний клас закладу освіти

Висновки

Підготовка випускників до ЗНО. Традиційно більшість випускників закладів загальної середньої освіти цілеспрямовано готувалося до ЗНО: у 2017 році – 89,5 %, у 2016 році – 86,9 %. Серед респондентів 2017 року 66,0 % готувалися самостійно.

Найефективнішими способами підготовки до ЗНО з основних предметів⁵ у 2016 році була самостійна робота одинадятикласників (середній бал з чотирьох основних предметів склав 153). У 2017 році найефективнішими виявилися такі способи підготовки до ЗНО: заняття з репетитором – до української мови і історії України (середній бал з двох предметів склав 158), підготовчі курси при вищому чи професійному закладі освіти – до математики (153 бали), інші способи підготовки, не запропоновані в анкеті, а саме: перегляд онлайн уроків, фільмів, прослуховування аудіокурсів та ін. – до англійської мови (158 балів).

Профіль і профільні предмети, за якими вчилися учні в старшій школі, по різному вплинули на їхні результати ЗНО-2017. Найкраще до складання ЗНО з профільних предметів були підготовлені випускники, які навчалися за фізико-математичним профілем (середній бал з фізики і математики склав 165). Ці ж

⁵ Основними предметами ЗНО ми називаємо українську мову і літературу, математику, історію України, англійську мову

випускники показали і найвищі результати в середньому з усіх навчальних предметів (163,1), які склали у 2017 році.

Спосіб добирання міських учнів до закладу загальної середньої освіти, а саме доведення батьками, родичами або знайомими до місця навчання, сприяв отриманню одинадцятикласниками найвищих середніх балів ЗНО протягом двох останніх років (154 і 157 бали відповідно). У сільській місцевості найвищі результати ЗНО продемонстрували учні, які добиралися до закладу освіти в інший, не запропонований дослідниками спосіб (141 (2017 р.) і 146 (2016 р.) балів).

Освіта батьків як чинник успішного складання ЗНО. Рівень освіти батьків суттєво впливає на результати навчання учнів. Другий рік поспіль (2016, 2017) прослідковуємо причинно-наслідкові зв'язки між рівнем навчальних досягнень учнів і рівнем освіти їхніх батьків / осіб. Що їх замінюють. У Закарпатській області навчається найбільша частка учнів (18 %), батьки яких здобули середню освіту. Одинадцятикласників, у яких обоє батьків мають вищу освіту або науковий ступінь, найбільше проживає в м. Києві (45,1 %). Якщо обоє батьків учнів мають вищу освіту або науковий ступінь, результати ЗНО-2017 загалом вищі (найвищий бал 165,7, найнижчий бал 152,9), порівняно з одинадцятикласниками, батьки яких мають іншу освіту. Серед дітей, батьки яких отримали середню освіту, найвищі результати ЗНО у 2017 році показали випускники Полтавської (142,9 балів), найнижчі – Івано-Франківської області (126,5 балів).

Тип закладу освіти, який обирають для навчання своєї дитини батьки, залежить від їхньої освіти. Так, батьки, які мають вищу освіту або науковий ступінь, обирають для своїх дітей навчання у спеціалізованих школах з поглибленими вивченням предметів інваріантної складової (11,4 %) або навчання у ліцеях (12,4 %) і гімназіях (14,3 %). Натомість батьки, які здобули середню освіту, надають перевагу навчанню дітей в середніх загальноосвітніх школах та навчально-виховних комплексах (72,4 % і 16,9 % відповідно).

Учні, в яких обоє батьків мають вищу освіту, отримали вищі результати тестування і в 2016, і в 2017 рр. (158,9 і 159,1 балів відповідно) або за посадою є спеціалістами (159,4 бали). Найнижчий середній бал у 2016 і 2017 рр. (136,5 і 133,5 відповідно) отримали випускники, в яких батьки мають середню освіту, або за посадою є працівниками без кваліфікації чи сезонними робітниками (137,1 бал).

За однакової сфери зайнятості батьків, учні отримують різні бали ЗНО-2017, залежно від статі батьків (осіб, які виховують дітей). А саме: якщо батьки (або інші опікуни) чоловічої статі працюють у сфері ІТ, учні отримують вищі результати ЗНО у 2016 і 2017 рр. (161,5 і 160,1 бал відповідно). У разі, якщо родичка жіночої статі працює в галузі журналістики чи реклами, випускники отримують вищі результати при складанні тестів ЗНО-2017 (155,8 балів), у 2016 році в учнів з найвищими результатами ЗНО (157,0 балів) родички жіночої статі працювали в галузі освіти.

Вивчення матеріального стану сімей випускників засвідчило таке. Випускники ЗНЗ, в родинях яких «в цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі», отримали найвищий середній бал ЗНО протягом двох останніх років (151,7 і 150,1 бал у 2016 і 2017 рр.), порівняно з тими учнями, у яких сім'я «ледве зводить кінці з кінцями» (144,4 і 139,2 бали у 2016 і 2017 рр.).

Читання та доступ до Інтернету як чинник успішного складання ЗНО. Випускники, які мають домашню бібліотеку та власні книжки (окрім підручників), показали вищі результати при складанні ЗНО-2017 (154,0 балів), у порівнянні з тими, у кого немає домашньої бібліотеки (145,2 бали). Найбільше впливає на результат навчання наявність доступу до мережі Інтернет (різниця в 14 балі між тими, у кого є доступ до мережі Інтернет, і в кого немає).

Долучення до культурних і освітніх ресурсів як чинник успішного складання ЗНО. Відвідування школярами театру й філармонії найбільше впливає на рівень навчання (отримали 155,0 балів). Найнижчі результати продемонстрували учні, які не відвідують громадські заходи (142,9 балів). Також найбільше вплинуло на освітні результати відвідування респондентами курсів іноземних мов (155,7 бала).

Учні, які влітку відпочивали на курортах за кордоном, отримали найвищі середні бали ЗНО-2017 (155,7 балів), найнижчі – респонденти, які останнє шкільне літо працювали (143,9 балів).

Ті респонденти, які ніколи або майже ніколи вдома не спілкуються українською мовою, мають вищий бал з відповідного предмету та середній бал ЗНО-2017 (154,5 і 151,5 балів з української мови і літератури й середній з усіх предметів відповідно), ніж ті, які спілкуються нею постійно (151,0 і 148,0 балів з української мови і літератури й середній з усіх предметів відповідно).

Вплив дошкільної освіти та вступних випробувань на результати навчання учнів. Загалом, відвідування дитячого садка не вплинуло на результати складання ЗНО-2017, особливо у селах: у містах різниця середнього бала склала 2,7 на користь тих, хто відвідував садочок, у сільській місцевості – 0,6 балу на користь тих учнів, які не відвідували дитячий садок.

Участь учнів 5-х, 7-9-х, 10-х класів у вступних випробуваннях до школи негативно вплинула на результати ЗНО-2017: вступали за співбесідою чи тестуванням, випробувань не проходили – до 5-го класу отримали 148,0 і 149,5 балів відповідно; до 7-9-го класу – 145,3 і 150,2 бали відповідно; до 10-го класу – 148,1 і 149,6 балів відповідно.

Отже:

- Підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання відчутно впливає на отримані випускниками результати. Цей висновок стосується двох досліджуваних років.

- Загалом, протягом двох останніх років зберіглася тенденція щодо загальних результатів ЗНО, які в сільських школах нижчі, ніж у міських.

- На результати навчання випускників впливають тип і місце розташування ЗНЗ, оскільки ліцеї, гімназії, колегіуми, колежі і спеціалізовані школи, випускники яких отримали найкращі результати, розташовані, як правило, у містах.

- Більше на результати ЗНО впливає тип населеного пункту, в якому проживає і / або навчається учень, ніж місце розташування навчального закладу та час, який випускники витрачають на дорогу.

- Відсоток батьків із середньою освітою, що обирають для своїх дітей навчання у спеціалізованих школах, майже у три рази менша, ніж серед батьків, які здобули вищу освіту або мають науковий ступінь.

- Чим вищий рівень освіти мають батьки, тим вищий результат ЗНО отримують випускники, причому зв'язок є однаково сильним з різних предметів.

- Посада батьків також впливає на успішність учнів – учасників анкетування. Кращі результати мають учні, в яких батьки є спеціалістами. Найнижчі результати ЗНО отримали випускники, в яких обоє батьків є працівниками без кваліфікації або сезонними робітниками.

- Кращі результати ЗНО-2017 в учнів, які мають власну бібліотеку та / або доступ до Інтернет. Не впливає на результат ЗНО наявність / відсутність власної кімнати.

- Учні, які мають доступ і відвідують культурні і громадські заходи, успішніше складають ЗНО ніж ті, хто не хоче або не може підняти свій інтелектуальний рівень.

- На платній основі відвідує різні гуртки більше учні з забезпечених сімей, ніж учнів з менш забезпечених сімей.

- Сформований соціокультурний світогляд сприяє успішній здачі ЗНО і збільшує шанси випускника вступити до вищого навчального закладу.

Рекомендації

Вивчення і фіксація складових, які формують соціально-економічне середовище, в якому перебувають випускники, – предмет даного дослідження. Вплинути на їх покращення / корекцію через зовнішні фактори (вчителі, школа) неможливо. Однак активне долучення учнів до участі у культурних, освітніх, громадських заходах закладами загальної середньої освіти, адміністрацією шкіл, класними керівниками цілком можливе. У більшості закладів загальної середньої освіти є доступ до Інтернету, який, як показало дослідження, є вагомим чинником

в покращенні результатів навчання і складання ЗНО. Виходячи з вищезазначеного, сформовано наступні рекомендації:

1. При формуванні візії виховної роботи, особливо в сільській місцевості, планувати відвідування старшокласниками музеїв, театрів, виставок для формування сучасного соціокультурного світогляду, як чинника, що позитивно впливає на результати навчання.
2. Долучати батьків учнів до планування та проведення шкільних / громадських заходів культурного, освітнього, патріотичного характеру.
3. На базі закладів загальної середньої освіти створити інформаційні центри з доступом до Інтернет для учнів, які не мають такої можливості вдома.
4. Мотивувати учнів сільських шкіл до активного формування та користування власними бібліотеками (у паперовому / електронному виді), до відвідування громадських бібліотек.